

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOĻOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**11. KLASES SKOLĒNU INTERPUNKCIJAS PRASMES
PILNVEIDE LATVIEŠU VALODAS STUNDĀS**

DIPLOMDARBS

Autore: **Annija Mauriņa**
Studenta apliecības Nr.: am 10138

Darba vadītāja: profesore Dr. paed. **Margarita Gavriļina**

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Diplomdarba „11. klases skolēnu interpunkcijas prasmes pilnveide latviešu valodas stundās” mērķis ir pilnīgot un nostiprināt interpunkcijas prasmes vispārējās vidējās izglītības mācību iestādē 11. klasē.

Diplomdarbs sastāv no ievada, piecām nodaļām ar apakšnodaļām, secinājumiem un pielikumiem. Pirmajā nodaļā ir izpētīts teorētiskais materiāls par interpunkcijas principiem un problēmām mūsdienu skolēnu rakstu valodā. Otrajā nodaļā ir atspoguļota lingvodidaktiķu pieredze un ieteikumi skolotājam, lai pilnveidotu un attīstītu skolēnu interpunkcijas prasmes latviešu valodas stundās. Trešajā nodaļā tiek apkopota informācija, kas iegūta sarunā ar skolotājām, skolēnu anketās un diagnosticējošajos darbos. Šo informāciju mērķis ir gūt priekšstatu par skolēnu interpunkcijas prasmēm un iespējām tās uzlabot. Ceturtajā nodaļā tiek atspoguļota praksē aprobēto stundu norise. Piektajā nodaļā tiek aprakstīta skolotāja un skolēnu sadarbības rezultātu analīze un izvērtējums. Pielikumā pievienoti metodiskie materiāli, tabulas par skolēnu diagnosticējošo darbu rezultātiem, kā arī skolotājas veidotās Power Point prezentācijas.

Diplomdarba ietvaros veidotais materiāls ir sekmīgi aprobēts 11.klasē. Diplomande uzskata, ka pedagoģiskās prakses laikā skolēnu interpunkcijas prasmes ir uzlabojušās, jo darba autore ir tām pievērsusi īpašu uzmanību un ņēmusi vērā tos interpunkcijas aspektus, kas skolēniem radīja grūtības.

ANNOTATION

The aim of the diploma paper “Improving Students’ Punctuation Skills in Latvian Language Lessons in Grade 11” is to develop and strengthen punctuation skills in the 11th grade of an institution of general secondary education.

The paper consists of an introduction, five chapters with sub-chapters, conclusions and appendixes. Chapter one examines the theoretical material regarding principles of punctuation and issues in the written language of modern day students. Chapter two includes a reflection of the experience of linguo-didactics specialists, as well as suggestions to teachers for improving and developing student punctuation skills in Latvian language classes. Chapter three summarises the information obtained from discussions with teachers, student surveys and diagnostics tasks. With this information it is possible to acquire a notion regarding the punctuation skills of students and possibilities to improve them. Chapter four provides information on the classes approbated in practice. Chapter five consists of an analysis and evaluation of the results regarding the cooperation between the teacher and the students. The appendix includes examples of student works, tables with information on the results of students’ diagnostics tests and summary tables with punctuation regularities.

The material developed within the framework of the paper has been successfully approbated in the 11th grade. The author of the paper believes that the punctuation skills of the students have improved during the pedagogical practice, since the author paid special attention to them and considered the punctuation aspects that proved to be problematic for the students.

SATURA RĀDĪTĀJS

Anotācija.....	2
Annotation	3
Satura rādītājs	4
Ievads.....	6
1. Interpunkcijas prasmes kā skolēna runas kvalitātes problēma	11
1.1. Runas portrets un tā raksturošanas veidi	11
1.2. Interpunkcijas principi latviešu valodā, interpunkcijas prasmes un tās loma skolēnu runas attīstībā	13
2. Skolēnu interpunkcijas prasmes un lingvodidaktu pieredzes apkopojums	18
3. 11. klases skolēnu interpunkcijas prasmju analīze un raksturojums	24
3.1. Pētījuma metodoloģija un organizācija	24
3.2. Pārrunas ar skolotājiem	24
3.3. Skolēnu anketēšanas rezultāti	25
3.4. Diagnosticējošais darbs un tā rezultāti	30
Interpunkcijas prasmju pilnveidei veltīto stundu norise.....	33
5. Skolotāja un skolēnu sadarbības rezultātu analīze un izvērtējums.....	41
Secinājumi	43
Izmantotās literatūras saraksts	44
Pielikumi.....	46
1. pielikums. Skolēnu anketa	
2. pielikums. Skolēnu diagnosticējošais darbs	
3. pielikums. Skolēnu diagnosticējošā darba rezultāti	
4. pielikums. Skolēnu darba lapa par vienlīdzīgiem teikuma locekļiem	
5. pielikums. Skolēnu darba lapa par savrupinājumiem	
6. pielikums. Skolotājas lapa par savrupinājumiem	
7. pielikums. Skolotājas prezentācija par divdabjiem	
8. pielikums. Skolēnu darba lapa par savrupinājumiem	
9. pielikums. Iespraudumu tabula	
10. pielikums. Skolotājas prezentācija par partikulām	
11. pielikums. Pieturzīmes partikulu atdalīšanai (skolēnu lapa)	

12. pielikums Pieturzīmes partikulu atdalīšanai (skolotājas lapa)

13. pielikums Atkārtotais diagnosticējošais darbs

IEVADS

Viens no dzimtās valodas mācību mērķiem ir sekmēt lingvāli kompetentas personības veidošanos. Tas ietver gan pārlicību par savām valodiskajām prasmēm, gan valodas līdzekļu specifiskas pārzināšanu. [Laiveniece 2003:83] Arī Standartā skaidri ir formulēts latviešu valodas kā mācību priekšmeta mērķis- pilnveidot izglītojamā prasmi kompetenti lietot latviešu literāro valodu saziņā, mūžizglītībā un starpkultūru dialogā. [Standarts 2013] Šis mērķis apstiprina, cik svarīgu vietu ieņem dzimtā valoda mācību procesā. Dzimtās valodas metodikas pamatā ir lingvistiskā un psiholoģiskā koncepcija, kas ir vērsta uz valodas ietekmi uz saziņu, starpkultūru dialogu, apziņu, runu un domāšanu. Tās mērķis ir panākt tādu mācību sistēmu, kas sakristu ar mūsdienu lingvistikas teoriju par valodas būtību un tās funkcijām- nodrošināt sazināšanās iespējas, īstenojot domāšanas darbības un atspoguļojot tās runā. Skolotāju uzdevums ir panākt, lai katrs skolēns būtu pēc iespējas elastīgāks un zinošāks valodas lietojumā. [Баранов 2009: 4]

Lai nodrošinātu mērķtiecīgu saziņas situāciju, valodas lietotājam nākas domāt gan par valodas mutvārdu formu- runu-, gan par tās grafisko attēlojumu- rakstiem. Viena no rakstu valodas pareizrakstības pusēm ir runas vienību sadalīšanas un sasaistīšanas pareizrakstība jeb *interpunkcija*. [Blinkena 2009:8]

Interpunkcijas normu apzināšana un lietošana saziņā ir cieši saistīta ar valodas un komunikatīvo kompetenci. Latviešu valodas mācību programma nosaka, ka, beidzot vispārējās vidējās izglītības mācību iestādes 12.klasi, skolēniem tiek aktualizēti šādi uzdevumi:

1. Sava teksta veidošanā lieto dažādas sintaktiskās konstrukcijas;
2. Zina pieturzīmju lietošanas nosacījumus un liek pieturzīmes atbilstoši interpunkcijas normām;
3. Izprot dažāda veida saliktu teikumu izmantošanas iespējas sava komunikatīvā nolūka izteikšanai;
4. Apzinās dažādu pieturzīmju stilistiskās lietošanas iespējas;
5. Apzinās gadījumus, kad iespējams dažāds pieturzīmju izmantošanas veids, prot izvēlēties iederīgāko pieturzīmi. [Programma 2008]

Interpunkcijas lietojums ir īpaši svarīgs, ja rakstisks teksts nodrošina saziņu. A. Blinkena norāda, „kā būtu grūti lasīt tekstu, kurā nav ievēroti kādas valodas rakstībā pieņemtie grafētikas nosacījumi, tāpat grūti ir uztvert domu, kas izteikta rakstveidā bez

pieturzīmēm.” [Blinkena 2009:8] Interpunkcija rakstiskajā saziņā ne vien signalizē par rakstītāja emocionālo stāvokli, bet arī atdala teikuma daļas jēdzieniskā izpratnē.

Tajā pašā laikā pēdējo pārbaudes darbu rezultāti (arī IZM VISC pārbaudes un diagnosticējošie darbi) rāda, ka skolēnu interpunkcijas prasmju līmenis ir būtiski samazinājies. Pedagogi to skaidro dažādi. Pārsteidz fakts, ka skolēni interpunkcijas normas apgūst ne tikai dzimtajā valodā, bet arī svešvalodās. Tas nozīmē, ka viņi interpunkcijas normas apgūst divkārt un pat trīskārt. Protams, katrai valodai ir savas specifiskās interpunkcijas normas, tomēr lielākoties tās sakrīt visās valodās, atšķirībā no ortogrāfijas normām. Tieši šis fakts mudināja diplomdarba autori pievērsties šai tematikai, lai izpētītu 11.klases skolēnu interpunkcijas prasmes.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā diplomandai nācās saskarties ar dažādiem interpunkciju apguves līmeņiem. Tā kā šie skolēni (11.klase) nākošajā gadā kārtos Valsts centralizēto eksāmenu latviešu valodā, jaunā skolotāja ļoti mērķtiecīgi vērsa skolēnu uzmanību uz interpunkcijas normām un skolēnu prasmes pilnveidi.

Pētījuma problēma: kā pilnveidot 11.klases skolēnu interpunkcijas prasmes, izmantojot lingvodidaktiķu ieteikumus, dažādojot darba organizācijas formas stundās un ietverot gan tradicionālās, gan interaktīvās metodes un metodiskos paņēmienus.

Pētījuma mērķis: izveidot un realizēt mācību procesu 11.klases skolēniem, lai pilnveidotu skolēnu interpunkcijas prasmes.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apzināt interpunkcijas būtību un normas teorētiskā aspektā, lai gūtu priekšstatu par tās nozīmību valodas lietojumā;
2. Izpētīt lingvodidaktiķu ieteikumus, kā uzlabot skolēnu interpunkcijas prasmes;
3. Veikt pārrunas ar vienas no Jūrmalas skolas latviešu valodas un literatūras skolotājām, lai gūtu priekšstatu par skolēnu interpunkcijas prasmēm;
4. Veikt 11.klases skolēnu anketēšanu, lai uzzinātu skolēnu attieksmi par interpunkciju un to, kas viņiem sagādā lielākās grūtības interpunkcijas nomu ievērošanā;
5. Diagnosticēt pedagoģiskajā izmēģinājuma darbībā iesaistīto 11.klases skolēnu interpunkcijas prasmju līmeni;
6. Ņemot vērā skolēnu anketu un diagnosticējošo darbu rezultātus, izveidot mācību ciklu 11.klasei, lai uzlabotu skolēnu interpunkcijas prasmes;
7. Pēc izstrādātā mācību cikla apzināšanas atkārtoti diagnosticēt 11.klases skolēnu interpunkcijas prasmes, lai pārbaudītu, vai tās ir uzlabojušās.

Pētījuma jautājumi:

1. Kāda nozīme ir skolēnu interpunkcijas prasmēm rakstiskajā saziņā?
2. Kādas ir tipiskākās interpunkcijas kļūdas skolēnu rakstu darbos?
3. Kādi ir skolēnu interpunkcijas kļūdu iemesli?
4. Ar kādām grūtībām saskaras skolēni, izvēloties tekstā iederīgās pieturzīmes?

Pētījuma metodes:

- teorētiskā materiāla izpēte, lai uzzinātu par interpunkcijas vietu gramatikas apguves sistēmā un valodas lietojumā;
- lingvodidaktiķu ieteikumu apzināšana, kā uzlabot skolēnu interpunkcijas prasmes;
- skolēnu interpunkcijas prasmju diagnosticēšana un nepieciešamo uzlabojumu konstatēšana;
- izveidotā mācību cikla aprobācija 11.klasē, lai pilnveidotu skolēnu interpunkcijas prasmes;
- atkārtota interpunkcijas prasmju diagnosticēšana, lai noskaidrotu mācību cikla efektivitāti.

Pētījuma bāze: Diplomdarba autore balstījās uz A. Blinkenas, M. Gavriļinas, M. T. Baranova, D. Laivenieces, M. A. Vasiļjevas u.c. zinātnieku pētījumiem.

Pētījuma izmēģinājumdarbības bāze: Jūrmalas X vidusskolas 11.klase, 27 skolēni.

Darba struktūra: Diplomdarbu veido ievads, piecas nodaļas, secinājumi, izmantotās literatūras avoti, kā arī 13 pielikumi.

Pirmajā nodaļā ir apkopotas un analizētas pētījuma veikšanai nepieciešamās teorētiskās atziņas par interpunkcijas normām, principiem un problēmām mūsdienu skolēnu rakstu valodā.

Otrajā nodaļā ir atspoguļota lingvodidaktiķu pieredze un ieteikumi skolotājam, lai pilnveidotu un attīstītu skolēnu interpunkcijas prasmes latviešu valodas stundās.

Trešajā nodaļā ir apkopota informācija, kas iegūta sarunā ar skolotājām, skolēnu anketās un diagnosticējošajos darbos. Šo informāciju mērķis ir gūt priekšstatu par skolēnu interpunkcijas prasmēm un iespējām tās uzlabot.

Ceturtajā nodaļā tiek atspoguļota praksē aprobēto stundu norise.

Piektajā nodaļā tiek aprakstīta skolotāja un skolēnu sadarbības rezultātu analīze un izvērtējums.

Teorētiskās literatūras sarakstā norādītas 25 vienības.

Diplomdarbā ir 13 pielikumi, kuros atrodas metodiskie materiāli, diagnosticējošie darbi, skolotājas veidotās Power Point prezentācijas.

Diplomdarba apjoms ir 40 lpp., kopumā ar pielikumiem 67 lpp.

1. INTERPUNKCIJAS PRASMES KĀ SKOLĒNA RUNAS KVALITĀTES PROBLĒMA

1.1. Runas portrets un tā raksturošanas veidi

Vēsturiski jēdziens *runas portrets* cēlies no fonētiskā portreta, kura svarīgākās metodes izstrādāja M.V.Panovs jau 20.gs. 60.gados. Analizējot atsevišķu personu izrunu, M.V.Panovs sniedza literāro normu raksturojumu diahroniskā aspektā un izveidoja politiķu, rakstnieku un zinātnieku fonētisko portretu virkni.

Pēc S.V.Leordas domām, *runas portrets* ir lingvālas personības atspoguļojums runā, tas ir viens no lingvālas personības pētniecības objektiem. [Leorda 2006; 8] E.V.Osetrovs norāda, ka runas portretam ir liela nozīme personības koptēla veidošanā, savukārt T.P.Tarasenko uzskata, ka runas portrets ir valodas un komunikatīvas personības vai cilvēku kopuma runas raksturojums noteiktā pastāvēšanas periodā. [Tarasenko 2007: 8] Pētnieks nošķir virkni personības raksturojošos faktoros, kas ietekmē runas portretu: psiholoģiskie, sociālie, etniskie un lingvistiskie, kā arī vecums un dzimums.

G. G. Matvējeva uzskata, ka „runas portrets ir valodas kopums, no kura lingvāla personība izvēlas to, kas konkrētajā situācijā ļaus aktualizēt sakāmo un ietekmēs klausītāju.” [Matvējeva 1998: 14] Pētnieks uzsver, ka runas portrets fiksē runas izpausmes, kuras kļūst automātiskas līdzīgās vai identiskās situācijās.

Tāpat G. G. Matvējeva uzskata, ka runas portrets var būt gan individuāls, gan kolektīvs. Individuāla runas portreta centrā ir individuāls stils, kāds veidojas katrai lingvālai personībai, turpretī kolektīvs runas portrets ļauj vispārināt runas parādības, kas raksturīgas konkrētam cilvēku lokam.

Ar runas portreta analīzi saprot dažādus lingvālas personības izpausmes līmeņus. Ne vienmēr ir iespējams raksturot visus valodas līmeņus, tā kā valodas paradigmas, sākot ar fonētisko un beidzot ar vārddarināšanas, pārsvarā atbilst vispārpieņemtajiem parametriem. [Nikolajevs 1991: 73] Pētnieki uzskata par nepieciešamību fiksēt raksturīgākos izņēmuma gadījumus. [Nikolajevs 1991:73]

Ir noteikti parametri, pēc kuriem var noteikt runas portreta struktūru un raksturot to, tomēr stingri noteiktus kritērijus izmanto reti. Visbiežāk uzmanība tiek vērsta uz fonētiku un vārdu izmantojumu.

M. V. Kitajgorodskaja un N. N. Rozanova runas portretu nosauc par lingvālas personības funkcionālu modeli [Kitajgorodskaja, Rozanova 1995: 10], kā arī nodala

parametrus, pēc kuriem šis modelis tiek analizēts. Šī modeļa analīzi veic trīs līmeņos, kas sasaucas arī ar J. N. Karaulova izveidoto lingvālas personības raksturošanas modeli.

Pirmajā līmenī tiek analizēts noteiktas lingvālas personības vārdu krājums un prasme saistīt vārdus.

Otrais līmenis ir tezaura līmenis, kas atspoguļo valodas pasaulainu. Raksturojot runas portretu, uzsvars tiek likts uz valodas izmantošanu, īpašu leksikas lietojumu, kas padara personību unikālu.

Trešais līmenis ir pragmatiskais, kas ietver komunikatīvos procesus. [Kitajgorodskaja, Rozanova 1995: 14]

Runas portreta jēdziens ir cieši saistīts ar lingvālas personības jēdzienu. Šo sakaru var novērot nodalot individuālo, kolektīvo, nacionālo runas portretu, atbilstošu personības valodas tipoloģiju, saistot to ar lingvālas personības struktūras līmeņiem un runas portreta analīzes modeli. Lielākā daļa darbu, kas saistīti ar runas portreta analīzi, ir balstīti mutvārdu un rakstu avotiem. Materiāli, kas nepieciešami pētniecības procesam ir audio ieraksti un rakstiskas piezīmes, literārie darbi un lingvistisku eksperimentu dati. [Matvējevs 1998: 12]

Raksturojot runātāja runas portretu, tiek pētītas valodas un runas īpatnības gan individuāli, gan kopumā. Lielākā daļa darbu tiek veltīti detalizētai īpatnību analīzei konkrētā valodas līmenī: fonētiskā, leksiskā, sintaktiskā. Runas portreta analīze var būt raksturota kā lingvālas personības dažādu līmeņu apzināšanas raksturojums. [Nikolajevs 1991: 74]

Viens no svarīgākajiem runas portreta raksturošanas momentiem ir spilgtu elementu piefiksēšana. Līdz ar to visu valodas līmeņu raksturošana nav obligāta, bet būtiska ir valodas īpatnību un runas uzvedības īpatnību raksturojums. Raksturojot literāra personāža runas portretu, jāpievērš uzmanība autora izteiktajiem komentāriem, kā arī tiem komentāriem, ko izsaka pats literārais tēls.

Raksturojot runas portretu var vadīties arī pēc šādas shēmas:

- valodas vienību īpatnības dažādos līmeņos;
- runas uzvedības īpatnības (etiķetes normas, runas klišejas, precedentu fenomeni, valodas spēles);
- lingvokulturoloģiskās īpatnības (kultūras ietekme uz valodu);
- tēlu refleksija un metavalodnieciskās piezīmes. [Tarasenko 2007: 23]

1.2. Interpunkcijas principi latviešu valodā, interpunkcijas prasmes un tās loma skolēnu runas attīstībā

Lai veidotos izpratne par to, kā ir veidojusies interpunkcijas sistēma, ir svarīgi apzināties galvenos interpunkcijas principus. I. Vītola uzsver, ka „mūsdienās kā galvenie minēti divi- gramatiskais un intonatīvais, par svarīgu blakusfaktoru atzīstot loģisko jeb jēdzienisko principu, kura loma līdz ar valodas attīstību arvien palielinās”. [Vītola 1997: 23] Tā kā katram no nosauktajiem principiem ir sava nozīme un vieta interpunkcijas sistēmas veidošanā, ir svarīgi apzināties katru no tiem.

A. Blinkena pētījumā „Latviešu interpunkcija” kā pirmo min *gramatisko* interpunkcijas principu. Šis princips paredz, ka „ar pieturzīmēm radīts teksta gramatiskais saistījums un dalījums, atsedzot teksta gramatisko struktūru”. [Blinkena 2009:11] Ievērojot gramatisko principu, ar pieturzīmēm tiek atdalīti salikta teikuma komponenti, vienlīdzīgi teikuma locekļi, ar pārējiem teikuma vārdiem gramatiski nesaistīti teikuma elementi, kā uzruna, dažāda veida iespraudumi u.tml. Gramatiskā interpunkcijas principa izmantojums ir cieši pakļauts interpunkcijas normām, tāpēc kompetence pieturzīmju lietojumā ir ļoti nepieciešama. [Gavriļina 2006:16] Tas nozīmē, pēc A. Blinkenas domām, ka nepietiek tikai ar interpunkcijas normu virspusēju apzināšanu. Skolēnam ir jāsaprot, kāds ir attiecīgās pieturzīmes mērķis teikumā, jo tikai tā interpunkcija varēs veikt vienu no savām galvenajām funkcijām- saziņas funkciju. [Blinkena 2009:11-12]

Attīstoties rakstīšanas prasmēm, visbiežāk paralēli attīstās arī interpunkcijas prasmes. Tas nozīmē, ka valodas lietotājs spēj bez īpašas apdomāšanās izvēlēties iederīgākās pieturzīmes savas domas izteikšanai. [Blinkena 2009:12-13]

Gramatiskie teikuma locekļi ir pakārtoti pēc jēdzieniskuma principa. Tas nozīmē, ka visbiežāk „gramatiskās” pieturzīmes sakrīt ar „jēdzieniskajām”. [Gavriļina 2006:16]

Izprotot izteiktās domas saturu, pieturzīmju lietojums kļūst mērķtiecīgāks. No tā izriet t.s. *jēdzieniskais* interpunkcijas princips. Ievērojot šo principu, pieturzīmes ļauj rakstītājam tekstā noteikt smalkas, jēdzieniskas nianšes, bet lasītājam pievērst uzmanību svarīgākajam, ko rakstītājs ir vēlējis pateikt. [Gavriļina 2006:17] A. Blinkena uzsver, ka „jēdzieniskajai nozīmei ir liela loma, nosakot pieturzīmes vajadzību teikumos ar viena nosaukuma teikuma locekļiem, īpaši apzīmētājiem. Šai gadījumā tieši jēdzieniskās nianšes nosaka, vai šie teikuma locekļi uzlūkojami par vienlīdzīgiem, tātad- vai šo teikuma locekļu starpā vajadzīga pieturzīme. *Nopirku jaunu interesantu grāmatu* vai *Nopirku jaunu, interesantu grāmatu.*” [Blinkena 2009:19] Pieturzīmju neesamība pirmajā teikumā norāda, ka apzīmētāji *jaunu* un

interesantu netiek uzskatīti par vienlīdzīgiem. Otrajā teikumā pieturzīme norāda, ka apzīmētāji tiek uzskatīti par vienlīdzīgiem un ir līdzvērtīgi attiecībā pret raksturojamo vārdu. [Blinkena 2009:19]

Aktualizējot latviešu valodas stundās jēdzienisko principu, ir svarīgi atcerēties, ka šis princips ir cieši saistīts ar rakstītāja komunikatīvo nolūku. Pieturzīmes akcentē rakstītāja sacīto un pievērš lasītāja uzmanību. [Gavriļina 2006:17]

Lai izteiktā doma klausītājam būtu vēl saprotamāka, ir svarīgi ievērot *intonatīvo* interpunkcijas principu. M. Gavriļina uzsver, ka intonācija ir ne tikai mutiskajā, bet arī rakstiskajā runā. Lasītājam ir jāizlasa teksts tādā intonācijā, kādā to ir uzrakstījis raksta autors. Bez intonācijas nebūtu iespējams pareizi tekstu izlasīt un uztvert. [Gavriļina 2006:17-18] Arī A. Blinkena raksta, ka „pēc intonatīvā principa pieturzīmes lietojamas tiešā saskaņā ar runas intonatīvo veidojumu, parādot intonatīvi nodalīto runas posmu robežas.” L. Ceplītis uzsver, ka „intonācija vairāk ir atkarīga no runas situācijas, mērķa, uzdevumiem, kurus nosaka autors, nevis no runas gramatiskās puses.”[Ceplītis 1974:213] Intonācijas galvenokārt teikumā izpaužas kā pauzes, kas rakstiskajā tekstā tiek akcentētas ar pauzes ilgumam atbilstošām pieturzīmēm. Pauzes runā ir izteiksmes līdzeklis, kas ļauj akcentēt vēlamo un norādīt runātāja attieksmi pret izsacījumu. [Blinkena 2009:22]

Aktualizējot intonatīvo interpunkcijas principu skolā, ir svarīgi mudināt skolēnus izprast izteiktā teikuma vai teksta saturu. Ir jāveicina skolēnu prasme ievērot intonatīvo principu rakstiskajā tekstā, jo tās netiek tekstā apzīmētas, uz tām norāda pieturzīmes un konteksts.[Vītola 1997:24] A. Blinkena raksta, ka „bieži intonācija maldina rakstītāju, un, sekojot intonācijai, galvenokārt pauzēm, tiek likta pieturzīme arī tur, kur to nevajadzētu.” Lai veidotos pilnīgāka izpratne, Aina Blinkena ir apkopojusi tos gadījumus, kuros runātajā tekstā ir saklausāma pauze, bet rakstiskajā tekstā netiek akcentēta ar pieturzīmi.

1. Pauze parasti veidojas starp paplašinātām teikuma priekšmeta un izteicēja grupām:

Raketes ātrums attiecībā pret Mēnesi // saduršanās momentā līdzināsies 3,3 kilometriem sekunde.

2. Bieži veidojas pauze aiz teikuma sākumā nostatītas izvērstas apstākļu grupas (visbiežāk aiz laika, vietas vai veida apstākļa):

Piektās dienas rītā pret brokasta laiku // Grīntāls tālu ziemeļos domājās ieraudzījis dūmus.

3. Ar pauzēm mēdz atdalīt paplašinātus teikuma locekļus, kas satur pusprievārdiskus lietvārdu lokatīvus *attiecībā, atšķirībā, pretstatā, sakarā, saskaņā, salīdzinājumā* u.tml. un atrodas teikuma sākumā vai starp teikuma vārdiem:

Eiropā // atšķirībā no Āzijas // nav tuksnešu.

4. Pauzes veidojas starp vienlīdzīgu teikuma locekļu grupām, galvenokārt starp izvērstām izteicēja grupām, ko saista saiklis *un*, retāk *vai*:

Ako uzkāpa uz apaļā akmens // un ilgi skatījās lejā.

5. Pauzes mēdz veidoties starp salīdzināmo daļu un paplašinātu salīdzinātājdaļu, īpaši tad, ja salīdzinātājdaļā ir vārdi vai vārdu savienojumi *cits*, *(ne)kas cits*, *(ne)kur citur*, *neviens cits*, *tāds pats*, *tāpat*, *tā*, *citādi* u.tml., kaut arī salīdzinātājdaļa neveido palīgteikumu:

Tādējādi nav citu rūpju // kā tikai mācības.

6. Saistītajā valodā parasti veidojas t.s. deklamatoriskās jeb tehniskās pauzes, ar ko, lasot dzeju, atdala vienu rindu vai rindas daļu no otras rindas vai rindas daļas. Šīm pauzēm nav īpašas gramatiskas vai semantiskas nozīmes, tās nepieciešamas, lai runā uzsvērtu dzejas ritmu:

Pāri upei mēness meta //

tiltu zelta stariem //

pārnākt sapņu gariem //

miglai līdz no tumšiem mežiem. [Blinkena 2009:25-26]

Lai gan pauze lielākoties tiek uzskatīta par izteiksmes līdzekli runātajā tekstā, tās nozīmi nedrīkst ignorēt. Intonācija uztveršana ir īpaši svarīga situācijās, kad tiek pierakstīts cita runāts teksts. Aina Blinkena raksta: „Tā kā raksts, būdams izteikuma grafisks attēls, atspoguļo ne vien vārdus, bet arī tās jēdzieniskās, modālās un emocionālās nianses, kas saistās ar vārdiem, rakstītājs, pareizi uztvēris runāto, to arī pareizi attēlos rakstā.” [Blinkena 2009:26-27] Šis Ainas Blinkenas izteikums ir svarīgs, kad latviešu valodas stundās tiek rakstīts diktāts. Pēc skolotājas intonācijas skolēns dzirdētajā tekstā spēs labāk uztvert pauzes, loģiskos uzsvarus un tas interpunkcijas normu ievērošanu būtiski atvieglās.

Tādējādi varam secināt, ka rakstītājam, izvēloties iederīgākās pieturzīmes, jāņem vērā gan gramatiskais, gan jēdzieniskais, gan intonatīvais interpunkcijas princips, jo „pareiza interpunkcija atkarīga kā no likumu zināšanas, tā no dzīvas skaņas un domas izjūtas.” [Blinkena 2009:30]

Zināms, ka interpunkcijas normu ievērošanai ir liela nozīme valodas lietotāja runas kultūras kopšanā. Tā kā gramatiski pareiza rakstīšana ir viena no nozīmīgākajām prasmēm visā valodas gramatikā un runas kultūras kopšanā, valodas pētnieki tai ir pievērsuši lielu uzmanību. Līdz pat mūsdienām dzimtās valodas skolotāja, iespējams, grūtākais uzdevums ir sekmēt skolēnu rakstiskās prasmes. Tāpēc valodas metodisti vēl arvien pētī un analizē, kā

uzlabot skolēnu rakstīšanas kompetenci, kā arī pilnīgo metožu un metodisko paņēmieni kopumu, lai sekmētu skolēnu kompetenci. [Малявина 2010:118] Skolotāja uzdevums ir mudināt skolēnu apzināties interpunkcijas normu ievērošanas nozīmību teksta veidošanā un uztveršanā. Lai skolotājs to varētu sekmīgi izdarīt, viņam ir jāpārzina interpunkcijas metodika.

Interpunkcijas metodika ir metodikas apakšnozare, kas pētī un analizē skolēnu interpunkcijas prasmes un iemaņas. Tāpat kā interpunkcijas metodikas aizsākumos, arī mūsdienās turpina izstrādāt dažādas mācīšanas metodes un kontroles sistēmas, kas ļautu skolēnam veiksmīgi pilnīgot interpunkcijas prasmes un iemaņas. [Баранов 2009: 186]

Interpunkcijas mācīšanas mērķis skolās ir pilnīgot skolēnu kompetenci pieturzīmju lietojumā. Tas nozīmē, ka rakstītājs, lai padarītu tekstu jēgpilnu un atdalītu dažādas teikuma konstrukcijas, izmanto pieturzīmes, savukārt, lasītājam atvieglo teksta uztveršanu. [Баранов 2009: 188] A. Blinkena uzsver, ka „būtu jācenšas teikumus veidot tā, lai vārdu izvēle un secība kopā ar interpunkciju panāktu vislielāko domas skaidrību un precizitāti, atvieglotu lasītājam pareizu teikuma izprašanu, lai lasītājs „ne tikai saprastu, bet nevarētu nesaprast.” [Blinkena 2009:18] Tas apstiprina to, ka interpunkcija ir cieši saistīta ortogrāfiju, jo abu šo nozaru normu ievērošana nodrošina kvalitatīvu tekstu veidošanos.

Pastāv divi interpunkcijas normu apgūšanas līmeņi- absolūtais un relatīvais. *Absolūtais* interpunkcijas apgūšanas līmenis paredz nevainojamas zināšanas par interpunkcijas normām un prasmes tās pielietot rakstiskajā tekstā. Sasniegt šo līmeni skolā ir praktiski neiespējami, jo ne visas interpunkcijas normas skolās tiek apgūtas. Lielākoties skolās tiek īstenots *relatīvais* interpunkcijas apgūšanas līmenis, kas paredz prasmi pielietot daļu no interpunkcijas normām. Tas nozīmē, ka skolēns prot atdalīt teikuma konstrukcijas un ievēro biežāk lietojamo pieturzīmju lietošanas normas. [Баранов 2009: 188]

Lai skolēns varētu mērķtiecīgi apgūt interpunkcijas likumības, ir izstrādāti interpunkcijas apgūšanas mērķi:

- izzinošais;
- praktiskais.

Izzinošais interpunkcijas apgūšanas mērķis paredz, ka skolēnam ir jāpārzina interpunkcijas normas. Lai šo mērķi sasniegtu, skolotājam tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

- aktualizēt skolēnam pieturzīmju lietošanas nozīmību teksta veidošanā un uztveršanā;
- pilnīgot skolēnu izpratni par pieturzīmju funkcijām teksta veidošanā (teikuma daļu atdalīšana, satura atklāšana);

- iekļaut interpunkcijas normu apgūšanu mācību programmā.

Visu nosaukto uzdevumu pamatdoma ir veicināt interpunkcijas normu apgūšanu un aktualizēt to ievērošanu rakstiskajā tekstā.

Praktiskais interpunkcijas apgūšanas mērķis paredz, ka skolēns ne tikai pārzinās interpunkcijas normas, bet spēs tās izmantot rakstiskajā tekstā. Lai sasniegtu šo mērķi, skolām tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

- pilnīgot skolēnu prasmi lietot pieturzīmes, pamatojoties uz interpunkcijas normām;
- veicināt skolēnu prasmi pamatot pieturzīmju lietojumu;
- veicināt skolēnu prasmi atrast interpunkcijas kļūdas un izlabot tās. [Баранов 2009: 189]

Izvirzītie uzdevumi vairāk ir vērsti uz rakstītāju. Lasītāja uzdevums ir ievērot intonatīvo interpunkcijas principu, izmantojot tekstā ietvertās pieturzīmes. Tas ļaus lasītājam spriest par:

- vārdu saistījumu noteiktās jēdzieniskās vienībās (pauzes, loģiskais uzsvars);
- teikuma modalitāti (toņa virziens);
- izsacījuma emocionālajām niansēm (izsacījuma temps, toņa stiprums, tembrs, psiholoģiskās pauzes). [Blinkena 2009:26]

Pieturzīmju izvēle ir cieši saistīta ar sintaksi, jo pieturzīmes galvenokārt tiek izmantotas, lai sadalītu teikumu un tekstu jēgpilnās daļās. Atkarībā no izteikuma mērķa un satura interpunkcijas normas paredz vairākus pieturzīmju veidus, tāpēc interpunkcijas normas ir jāaplūko ciešā saistībā ar sintaktiskajām kategorijām.

Lai skolēnam interpunkcijas normu apgūšana būtu mērķtiecīgāka un saprotamāka, skolotājam uz tām būtu jālūkojas nedaudz šaurākā izpratnē. Interpunkcijas metodikā tiek uzskaitīti tie posmi, kas skolēnam būtu jāapgūst, mācoties par interpunkciju:

- pieturzīmju mērķis teikuma un tekstu veidošanā;
- pieturzīmju veidi;
- pieturzīmju funkcijas teikumā;
- pieturzīmju izvēles nosacījumi. [Баранов 2009: 190]

Tātad var secināt, ka skolotāja galvenais uzdevums ir aktualizēt interpunkcijas nozīmību valodas lietojumā tādā līmenī, lai, beidzot 12.klasi, skolēns zinātu interpunkcijas principus un prastu tos pareizi izmantot, kā arī zinātu dažādu pieturzīmju izmantošanas veidus un prastu izvēlēties iederīgākās pieturzīmes dažādās teikuma konstrukcijās. (Programma 2008)

2. SKOLĒNU INTERPUNKCIJAS PRASMES UN LINGVODIDAKTU PIEREDZES APKOPOJUMS

Mūsdienās, kad ceļas kultūras un saziņas līmenis, pieaug sabiedriskās aktivitātes un arvien vairāk paplašinās un dažādojas valodas funkcijas, valodai jākļūst arvien bagātākai un precīzākai. Tas attiecināms tiklab uz valodas mutvārdu formu- runu-, kā arī uz tās grafisko attēlojumu- rakstiem. [Blinkena 2009:8]

Raksti tiek skatīti no divām pusēm- vārdu formu pareizrakstība jeb ortogrāfija un runas vienību sadalīšanas un sasaistīšanas pareizrakstība jeb interpunkcija. [Blinkena 2009:8]

Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā *interpunkcija* tiek definēta kā:

1. Noteiktu grafisku zīmju (pieturzīmju) kopums gramatisku, jēdzienisku vai intonatīvu sintaktisku vienību atdalīšanai (vai izdalīšanai) rakstos;
2. Pieturzīmju lietošanas noteikumu kopums, principi, kas vēsturiski izveidojušies un nostiprinājušies kādā valodā. [Autoru kolektīvs 2007]

Lai skolēni spētu sekmīgi izvēlēties iederīgās pieturzīmes, ir jāattīsta skolēnu interpunkcijas prasmes. Jēdziens „interpunkcijas prasmes” ir saistīts ar komunikatīvo lingvistiku un lingvodidaktisko.

I.Freimane raksta, ka „saziņas jeb komunikatīvā funkcija ir pati svarīgākā valodas funkcija sabiedrībā. Saziņā piedalās subjekts, kas producē valodu, adresāts, uz ko tā ir vērsta, un objekts- tas, par ko ir runa.” [Freimane] Saziņas mērķtiecību un skaidrību var panākt ne tikai ar valodas lietotāja bagātīgo vārdu krājumu, gramatiski pareizi (gan morfoloģiski, gan sintaktiski) izteiktām domām, bet arī ar pareizu pieturzīmju lietojumu rakstiskajā tekstā. Prasmes tās lietot atspoguļo skolēnu valodas izteiksmju meklēšanas un īstenošanas iespējas, tāpēc tās ir apgūstamas ciešā saistībā ar runas attīstību. [Баранов 2009: 206] „Lai vienas valodas rakstībā pieņemtās interpunkcijas lietotāji vienas un tās pašas pieturzīmes izmantotu vienas un tās pašas nozīmes atspoguļošanai, nepieciešamas noteiktas interpunkcijas normas.” [Blinkena 2009:41] Jau 20. gadsimta beigās tika aktualizēta ideja par vienotu interpunkcijas normu sistēmu, lai skolēni tekstu uztvertu kopumā, nevis atsevišķi. Tā kā interpunkcijas lietošana ir cieši saistīta ar runu, 1982.gadā iznāca L. T. Grigorjana (Л.Т. Григорян) interpunkcijas teorētiskie pamati, lai attīstītu skolēnu runas prasmes. [Васильева 2008]

Pēc lingvodidaktiķu domām, interpunkcijas prasmes apguve ir sarežģīta, tā ietver vairākas citas prasmes, kas skolēnam ir jāapgūst:

- atrast teikumā pieturzīmes;
- secināt pieturzīmju mērķi un nolūku teikumā (klasificēt un diferencēt pieturzīmes);
- izpētīt teikumā lietoto pieturzīmju saistību ar interpunkcijas normām valodā;
- izlabot pieļautās interpunkcijas kļūdas savā un cita skolēna rakstu darbā. (Гаврилина 2006: 45)

D. Laiveniece apgalvo, „lai veicinātu skolēnu prasmi pareizi lietot pieturzīmes, vispirms viņiem ir jāiemācās paša uzrakstītos teikumus sadalīt loģiskās vienībās.” Tādējādi skolēna gramatikas zināšanas un dzimtās valodas izjūta ļaus noteikt, kur teikumā ir liekamas pieturzīmes. [Laiveniece 2003:353] Lai gan pastāv uzskats, ka gramatika ir valodas tehniskā sastāvdaļa [Dilāns 1999] un doma ir un būs vērtīgāka par gramatiku [Laiveniece 2003:353], tomēr pieturzīmes padara tekstu jēgpilnu un mērķtiecīgāku. Krievu filologi ir atzinuši, ka pieturzīmes papildina tekstu un parāda arī rakstītāja emocionālo pasaulaini. [Минобрнаука РФ Электронный ресурс]

Ir zināms, ka interpunkcijas normās ir ietvertas gan sintaktiskās, gan runas darbības. Saskaņā ar to, interpunkcijas normas tiek veidotas pēc noteiktām intelektuālām darbībām, kas nosaka pieturzīmju lietošanas likumību izmantošanas secību. Lingvodidaktiķi, pirmkārt, teikumam vai tekstam iesaka noteikt tā jēdzienisko nozīmi. [Баранов 2009: 206-207] Tas palīdzēs izprast rakstītāja komunikatīvo nolūku un ļaus izvēlēties iederīgās pieturzīmes teikuma vai teksta papildināšanā. Interpunkcija ļaus rakstītājam veikt loģiskus spriedumus un secinājumus, turpretī lasītājam palīdzēs labāk tos uztvert. [Гаврилина 2006:17]

Otrkārt, ir jānosaka teikuma vai teksta gramatiskā struktūra. [Баранов 2009: 206-207] Nosakot teikuma vai teksta gramatisko struktūru, rakstītājam ir jāatdala noteiktas gramatiskās konstrukcijas teikumā. Lai tās atdalītu, rakstītājam ir jāvērš uzmanību noteiktiem pieturzīmju lietošanas gadījumiem:

- beigu pieturzīme, kas ļauj noteikt teikuma beigas un cita teikuma sākumu;
- atdalītājpieturzīmes, kas atdala teikumus, teikuma daļas, teikuma locekļus vai to grupas;
- pieturzīmes, kas atdala vienlīdzīgus teikuma locekļus;

- pieturzīmes, kas atdala savrupinājumus un savrupinājuma grupas.
[Гаврилина 2006:17]

Izprotot teksta jēdzienisko un gramatisko pusi, tiks realizēts trešais lingvodidaktiķu ieteikums par iederīgo pieturzīmju izvēlēšanos un lietošanu. A.Blinkena raksta, ka „latviešu interpunkcija lielākoties aplūkota tikai tādā mērā, cik tas ir nepieciešams skolā mācāmo rakstības iemaņu veidošanai, bet valodas pētnieki interpunkcijas teorētiskajiem jautājumiem nav pievērsušies, jo atzinuši, ka pieturzīmju lietošana ir valodas prakse, bet ne valodniecības jautājums.” [Blinkena 2009:41]

Lai pilnīgotu skolēnu interpunkcijas prasmes, tām ir jāvelta laiks. Viens no svarīgākajiem mērķiem ir mudināt skolēnus apzināties interpunkcijas normu ievērošanas nepieciešamību. Ja šis mērķis tiks realizēts, var sākties darbs pie skolēnu interpunkcijas prasmju uzlabošanas. [Баранов 2009: 212] Lai tās uzlabotu, skolotājam ir jāstrādā pēc noteiktas sistēmas. Pirmkārt, skolēniem ir jāapzina interpunkcijas teorētiskais aspekts. Tas nozīmē, ka ir jāaktualizē dažādas interpunkcijas normas un jāilustrē tās ar piemēriem. Otrkārt, jānostiprina skolēnu jauniegūtās zināšanas par interpunkcijas normām ar dažādiem vingrinājumiem. Treškārt, jāizskaidro skolēniem pieļautās interpunkcijas kļūdas, lai mazinātu iespējamību, ka skolēns tās pieļaus atkārtoti. Arī kļūdu analīze ietilpst mācību procesā, jo tā ļauj skolēniem labāk izprast interpunkcijas normu lietošanas nosacījumus. [Изучение пунктуации в школе 2014]

Mūsdienās valodas didaktikā ir apkopots daudzveidīgs materiāls, lai pilnīgotu skolēnu interpunkcijas prasmes dzimtās valodas stundās. Didaktiskās izpētes analīze ļauj izdalīt gan tradicionālās, gan interaktīvās metodes un metodiskos paņēmienus, kas uzlabotu skolēnu prasmi lietot pieturzīmes.

Lai pilnīgotu skolēnu zināšanas par interpunkcijas normām un interpunkcijas prasmēm, tiek piedāvāti šādi tradicionālie metodiskie paņēmieni:

- teksta pārrakstīšana;
- diktāts;
- teikumu veidošana;
- teksta veidošana. [Изучение пунктуации в школе 2014]

Teksta pārrakstīšana ieņem būtisku vietu interpunkcijas normu apgūšanā gan sākumskolā, gan pamatskolā. Nesterovs norāda, ka „norakstīšana var būt efektīva tikai tādā gadījumā, ja skolēnu uzmanība pievērsta attiecīgajām otrogrammām, kuru norakstīšana saistīta ar domāšanu, t.i., skolēns to rakstībā pamatojas vai nu uz izrunu, vai pareizrakstības likumu.” [Nesterovs 1965: 71] Nedrīkst aizmirst, ka skolēns, pārrakstot pareizi uzrakstītu

tekstu, veicina arī savu interpunkcijas prasmju uzlabošanos. Lai darbs būtu mērķtiecīgāks, teksta pārrakstīšanai tiek izdalīti divi veidi:

- ar zemu grūtības pakāpi;
- ar augstu grūtības pakāpi.

Lai realizētu teksta pārrakstīšanu ar zemu grūtības pakāpi, skolēnam tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

- atrast teksta vai teikuma daļu, kurā ietverta galvenā doma un noteikt tās būtību;
- pārskatīt pieturzīmju lietošanas normas;
- paskaidrot tekstā lietoto pieturzīmju nepieciešamību un izskaidrot, kāpēc pieturzīmes nav liktas.

Teksta pārrakstīšana ar augstu grūtības pakāpi paredz sintaktiskas un interpunkciju izmaiņas. Šis teksta pārrakstīšanas būtība ir sekmēt skolēnu kompetenci iederīgu pieturzīmju izvēlē un lietošanā. Lai īstenotu šo pārrakstīšanas veidu, skolēnam ir jāveic šādi uzdevumi:

- izvēlēties iederīgās pieturzīmes visā vai daļā teksta;
- papildināt esošo tekstu un prast ievietot pieturzīmes. [Баранов 2009: 209]

Tā kā klausīšanās ir viena no valodas prasmēm, kas īpaši nozīmīga informācijas ieguvē un saziņas procesā, šīs prasmes attīstībai ir jāvelta liela uzmanība. [Laiveniece 2003:291] To attīstīt var palīdzēt diktāts, kas ir arī viens no interpunkcijas prasmes uzlabošanas veidiem. Diktāts ne tikai uzlabo klausīšanās kompetenci, bet arī uzlabo pieturzīmju lietošanu. [Баранов 2009: 209] Autora pieturzīmes ietekmē rakstītāja valodas un komunikatīvo kompetenci, kā arī interpunkcijas normu lietošanas prasmi. [Васильева 2008] D. Laiveniece iesaka skolotājiem izvairīties no vienveidības, pievērsties šo rakstu darbu veidu dažādībai atkarībā no mērķa. [Laiveniece 2003:348]

Diktātam tiek izdalīti trīs veidi- pilnais diktāts, selektīvais diktāts un radošais diktāts. Pilnajā diktātā klausītais teksts ir bez sintaktiskām izmaiņām. Skolēnu uzdevums ir noklausīties tekstu, to pierakstīt un ievietot tajā nepieciešamās pieturzīmes. Selektīvā diktāta laikā skolēns pieraksta tikai tos teksta fragmentus, kas parāda teksta galveno domu. Tomēr mērķtiecīgāks mācību procesā ir radošais diktāts. Rakstot diktātu, skolēna uzdevums ir sintaktiski paplašināt dzirdēto tekstu un iekļaut tajā, piemēram, iespraudumus, precizējumus, kā arī ievietot tekstā iederīgās pieturzīmes. Šī diktāta laikā skolēns uzlabo tekstu gan saturiski, gan papildinot ar pieturzīmēm.

Var secināt, ka jebkurš diktāta veids pilnīgo skolēnu klausīšanās prasmi, saklausot teksta jēdzienisko pusi un tādējādi uzlabo arī interpunkcijas prasmes.

Lai pilnīgotu skolēnu interpunkcijas prasmes nozīme ir arī teikumu veidošanai un modelēšanai. Iederīgās pieturzīmes izvēlē palīdz tas, vai skolēns ir izpratis teikuma jēdzienisko pusi. Lai skolēniem palīdzētu attīstīt šo prasmi, interpunkcijas metodikā ir izdalīti četri interpunkcijas vingrinājumi teikumu veidošanā:

- teikumu veidošana pēc shēmas;
- teikumu veidošana pēc vispārīgā jeb atslēgas vārda;
- teikumu veidošana pēc dotās tēmas vai situācijas;
- citu teikumu papildināšana. [Баранов 2009: 210]

Interpunkcijas normu pilnīgošanā tiek izmantots arī teksts. Skolēnu uzdevums ir noklausīties tekstu un pēc tam veikt rakstisku atstāstu, pamatojoties uz dzirdēto. Lai uzlabotu skolēnu interpunkcijas prasmes, tiek piedāvāti šādi vingrinājumi:

- diktāts ar atstāstījumu;
- brīvais diktāts;
- diktāts ar turpinājumu;

Diktāts ar atstāstījumu paredz, ka sākumā skolēns pieraksta tekstu tā, kā skolotājs ir to diktējis, bet turpinājumā raksta diktāta atstāstījumu. Brīvajā diktātā skolēns raksta teksta atstāstījumu pēc rindkopām. [Баранов 2009: 210]

Nozīmīgu vietu interpunkcijas normu uzlabošanā ieņem arī pašu skolēnu veidotie teksti. Rakstītprasmes attīstībai ir cieša saistība ar gramatikas apguvi un viens no biežāk sastopamajiem iemesliem sliktai rakstu runas attīstībai ir gramatikas nezināšana. [Laiveniece 2003:350] Pastāv uzskats, ka rakstītprasme ir cieši saistīta ar tekstveidi, jo paša radītais teksts ir „mācību teksts, kurā vērojamas lielākas vai mazākas novirzes no prakses radītām (bet vēl skaidri neformulētām) teksta veidojuma jeb tekstveides normām.” [Freidenfelds 1976:14]

Kad skolēns ir pilnīgojis iemaņas tekstveidē, viņš var pievērsties interpunkcijas normām tekstā. D. Laiveniece uzsver, ka „teksta grafiskais attēlojums ietekmē arī valodas ritmu.” [Laiveniece 2003:355] Tas nozīme, ka pieturzīmes lieto ne tikai teksta gramatiskā dalījuma parādīšanai, bet arī emocionālu un intonatīvu nianšu attēlošanai. [Blinkena 2009:40] Pieturzīmes rāda, kādu emocionālu noskaņu rakstītājs ir vēlējis panākt. „Piemēram, daudzpunkte ir lietojama, lai uzsvērtu samulsumu, apjukumu vai satraukumu darbā attēlotās personas rīcībā vai runā. [Laiveniece 2003:355]

Kad skolotājs ir realizējis dažādus interpunkcijas prasmes uzlabošanas vingrinājumus, seko kļūdu analīze. Lingvodidaktiķi ir apkopājuši biežāk pieļautās kļūdas pieturzīmju lietojumā:

- nejaušs pieturzīmju izlaidums;
- nevajadzīgu pieturzīmju ievietošana tekstā;
- pieturzīmju nelietojums zināšanu trūkuma dēļ.

Nejaušu pieturzīmju izlaidumu var tikt skaidrots ar neuzmanību vai satraukumu rakstīšanas brīdī. To ir iespējams konstatēt, ja tajā pašā tekstā līdzīgā teikuma konstrukcijā pieturzīmes ir lietotas pareizi. Nevajadzīgu pieturzīmju ievietošana tekstā ir viena no biežāk pieļautajām interpunkcijas kļūdām. Pieturzīmju nelietojumu interpunkcijas normu nepārzināšanas dēļ var labot, ja skolotāja kopā ar skolēniem atkārtoti pārrunās interpunkcijas normas un pilnīgos tās ar jauniem didaktiskiem vingrinājumiem. [Изучение пунктуации в школе 2014]

Pēc diplomandes domām, attīstot skolēnu interpunkcijas prasmes, ir svarīgi atcerēties, ka šīs prasmes ir intelektuālas. Tas nozīmē, ka svarīgi ir mudināt skolēnus mērķtiecīgi un pareizi veidot spriedumus pirms pieturzīmju ievietošanas tekstā. Lai šo prasmi attīstītu, interpunkcijas metodiķi ir aktualizējuši dažādas metodes un paņēmienus.

Par efektīviem, ko pierāda prakse, var nosaukt šādus interpunkcijas prasmes attīstīšanas uzdevumus: (Гаврилина 2013: 56-69)

1. **„Kuram ir taisnība?”**

Skolēni analizē dialogu, kurā divi vai vairāki sarunas biedri pārrunā interpunkcijas problēmas teikumā (sarunas biedru viedokļi nesakrīt). Skolēnu uzdevums ir analizēt sarunā izteiktos apgalvojumus, izvēlēties to viedokli, kuram piekrist un savu atbildi pamatot.

2. **„Liekie argumenti”**

Skolēniem tiek piedāvāts uzdevums, kurā ir doti teikumi un argumenti, kāpēc teikumos ir liktas pieturzīmes. Skolēnu uzdevums ir katram teikumam izvēlēties pareizos apgalvojumus un tos pamatot.

3. **„Esmu skolotājs (citi varianti- redaktors, korektors)”**

Skolēnu uzdevums ir atrast tekstā interpunkcijas kļūdas, izlabot tās, kā arī pamatot savu izvēli.

Šo un citu uzdevumu mērķtiecība un efektivitāte tiek skaidrota ar to, ka uzdevumi, pirmkārt, attīsta skolēnu komunikatīvo kompetenci (dialogi) un, otrkārt, attīsta galveno prasmi- spriest par pieturzīmju mērķi teikumā.

3. 11. KLASES SKOLĒNU INTERPUNKCIJAS PRASMJU ANALĪZE UN RAKSTUROJUMS

3.1. Pētījuma metodoloģija un organizācija

Pedagoģiskais izmēģinājuma darbs norisinājās vienā no Jūrmalas skolas 11.klasē. Diplomandes mērķis bija noskaidrot, kādas ir šīs skolas vienas no 11.klases skolēnu esošās interpunkcijas prasmes un, kā tās būtu iespējams uzlabot. Lai to sekmīgi realizētu, tika izstrādāti šādi pētījuma uzdevumi:

1. Veikt pārrunas ar šīs skolas latviešu valodas un literatūras skolotājiem. Pārrunu mērķis ir gūt priekšstatu par 11.klases skolēnu interpunkcijas prasmē, un, kā, viņuprāt, tās būtu iespējams uzlabot.
2. Veikt skolēnu anketēšanu, lai uzzinātu viņu viedokli par savām interpunkcijas prasmēm un to, kas, apgūstot interpunkcijas normas, sagādā vislielākās grūtības.
3. Pirms aprobācijas izveidot diagnosticējošo darbu 11.klases skolēniem, lai uzzinātu, kādas ir viņu esošās zināšanas par interpunkciju normām un to ievērošanu.
4. Izstrādāt stundu plānus par galvenajām interpunkcijas normām, īpaši pievēršot uzmanību tiem interpunkcijas lietošanas gadījumiem, kas skolēniem sagādā grūtības.
5. Aprobēt izveidotus stundu plānus pedagoģiskajā izmēģinājuma darbā.

3.2. Pārrunas ar skolotājiem

Lai gūtu priekšstatu par skolēnu interpunkcijas prasmēm un to, kā tās varētu pilnveidot, darba autore intervēja savas prakses skolas latviešu valodas un literatūras skolotājas. Intervijai darba autore bija sagatavojusi sešus jautājumus, kuros galvenokārt centās uzzināt 11.klases skolēnu interpunkcijas zināšanu līmeni un to, kā to būtu iespējams uzlabot.

Darba autores sagatavotie jautājumi bija šādi:

1. Kā Jūs vērtējat skolēnu interpunkcijas prasmes? Atbildes pamatojiet.
2. Ar kādām interpunkcijas problēmām saskaras skolēni Jūsu stundās?
3. Kādas metodes un metodiskos paņēmienus Jūs izmantojat, lai risinātu interpunkcijas problēmas?
4. Kādus mācību materiālus Jūs izmantojat, lai pilnīgotu skolēnu interpunkcijas prasmes?
5. Kā Jūs prognozējat skolēnu interpunkcijas prasmju uzlabošanos? Atbildes pamatojiet.

Intervijas laikā skolotājas atzina, ka kopumā skolēnu interpunkcijas prasmes ir vērtējamas kā sliktas. Skolotājas to skaidro ar ierobežoto valodas lietojumu. Skolēni reti lasa daiļliteratūru, kas bagātina vārdu krājumu, arī filmas tiek skatītas angļu valodā, nevis latviešu valodā. Interpunkcijas prasmju līmeņa pazemināšanos ietekmē arī virtuālā vide. Mūsdienīgu jauniešu rakstiskajā saziņā izmanto daudz saīsinājumus un raksta bez pieturzīmēm.

Jautājot, ar kādām problēmām saskaras skolēni viņu stundās, atbilde bija konkrēta. Skolotājas skaidro, ka, nepārzinot interpunkcijas normas, nevar gaidīt, ka skolēni tās ievēros. Lai atcerētos svarīgākos interpunkcijas likumus, ir regulāri tie jāatkārto un jāpielieto esošās un jauniegūtās zināšanas praktiskajā darbībā.

Skolotājas atzina, ka svarīgi ir rakstu darbus veikt mācību stundā, jo tas uzlabo ne tikai skolēnu rokrakstu, bet arī mudina pievērst uzmanību interpunkciju lietojumam. Šī iemesla dēļ skolotājas atzina, ka nepieņem rakstu darbus datorrakstā. Kā vienu no metodēm, ko piedāvāja skolotājas, bija cita klasesbiedra rakstu darba lasīšana un labošana. Šī metode ne vien uzlabo paša skolēna interpunkcijas prasmes, bet arī ļauj pārbaudīt savas zināšanas un iemaņas pieturzīmju lietojumā.

Intervijas laikā tika secināts, ka visi nepieciešamie materiāli interpunkcijas prasmju apguvei nav atrodami mācību grāmatās, tāpēc noderīga informācija tiek meklēta gan uzziņu literatūrā, gan internetā. Skolotājas izmanto gan gatavās darba lapas, gan tekstus no daiļliteratūras, piemēram, E. Virzas „Straumēni”.

Prognozējot skolēnu interpunkcijas prasmju uzlabošanos, skolotājas secināja, ka tās neuzlabosies, ja netiks ieviests visaptverošs prasību kopums. Tas nozīmē, ka ne tikai latviešu valodas eksāmenā, bet arī citos eksāmenos vajadzētu tikt vērtētai pareizrakstībai un interpunkcijai. Skolotājas atzina, ka būtu jāpalielina mācību stundu skaits latviešu valodai, vismaz četras stundas nedēļā.

3.3. Skolēnu anketēšanas rezultāti

Lai uzzinātu skolēnu viedokli par interpunkcijas prasmju pilnveidi, diplomande veica anketēšanu (3. pielikums). Aptaujā piedalījās 26 skolēni, kuri mācās 11.klasē. Anketa sastāv no 6 jautājumiem. Trīs no tiem ir slēgta tipa jautājumi, kuros skolēniem vajadzēja atzīmēt viņiem atbilstošāko variantu, četri ir atvērtie jautājumi, kuros skolēni varēja izteikt savu viedokli par interpunkcijas prasmju pilnveidi.

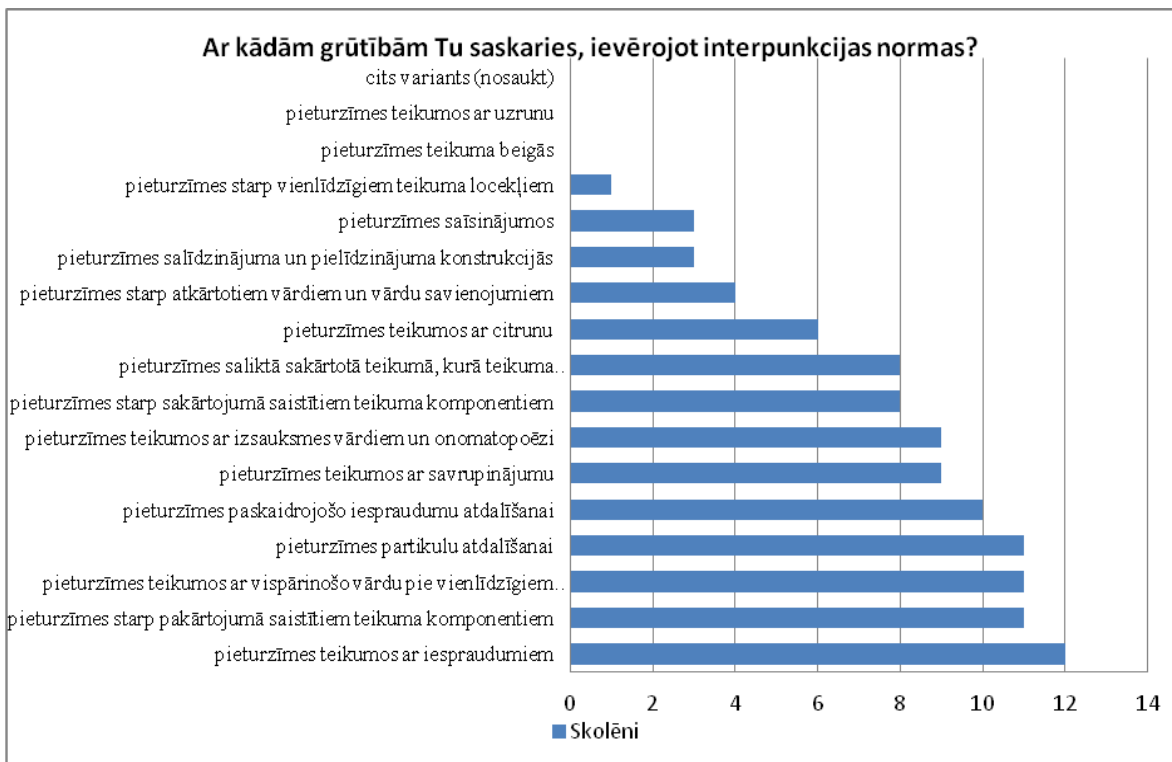
Anketas pirmajā jautājumā skolēniem bija jāturpina iesāktais teikums, *kas ir interpunkcija*. Kopumā var secināt, ka šīs klases skolēni saprot, kas ir interpunkcija. 24 skolēni uzskata, ka interpunkcija ir pareizs pieturzīmju lietojums, 1 skolēns sašaurina

interpunkcijas definīciju, rakstot, ka interpunkcija ir komati, 1 skolēns uzskata, ka interpunkcija ir zīmes, kas ļauj uztvert teikuma saturu.

(3.3.1.attēls „Iemesli, kāpēc rakstītājam ir svarīgi ievērot interpunkcijas normas”)

Anketas otrajā jautājumā darba autore vēlējās uzzināt skolēnu viedokli, kāpēc rakstītājam ir svarīgi ievērot interpunkcijas normas (3.3.1.attēls). Tā kā šis ir atvērtā tipa jautājums, atbildes bija dažādas. Apkopojot skolēnu sniegtos datus, var secināt, ka galvenokārt pieturzīmes ļauj saprast teksta jēgu (21 skolēns). Trīs skolēni, kā vienu no iemesliem min arī to, ka interpunkcijas normu ievērošana ļauj precīzāk izteikt rakstītāja emocijas. Vienāds skaits skolēnu uzskata, ka pieturzīmes padara tekstu loģiskāku un norāda tekstā ievērotās pauzes (2 skolēni). Viens skolēns uzskata, ka interpunkcijas normu ievērošana rāda rakstītāja izglītības līmeni.

(3.3.2. attēls „Ar kādām grūtībām Tu saskaries, ievērojot interpunkcijas normas”)

Anketas trešajā jautājumā skolēniem tika lūgts atzīmēt, ar kādām grūtībām viņi saskaras, ievērojot interpunkcijas normas (3.3.2.attēls). Skolēniem tika doti 16 interpunkcijas lietošanas gadījumi, no kuriem skolēni varēja izvēlēties tos, kuru ievērošana viņiem sagādā grūtības. Kopumā no 16 piedāvātajiem variantiem tikai divi interpunkciju gadījumi skolēniem nesagādā grūtības- pieturzīmes teikuma beigās un pieturzīmes teikumos ar uzrunu. Apkopojot skolēnu sniegtos datus, darba autore secina, ka vislielākās grūtības skolēniem sagādā pieturzīmes ar iespraudumiem (12 skolēni). Vienpadsmit skolēni atzīmēja, ka problēmas sagādā pieturzīmes:

1. Starp pakārtotumā saistītiem teikuma komponentiem;
2. Teikumos ar vispārinošo vārdu pie vienlīdzīgiem teikuma locekļiem;
3. Partikulu atdalīšanai.

Desmit skolēni atzīmēja, ka grūtības rada pieturzīmes paskaidrojošo iespraudumu atdalīšanā. Deviņiem skolēniem problēmas rada pieturzīmes:

1. Teikumos ar savrupinājumu;
2. Teikumos ar izsaukmes vārdiem un onomatopoezi.

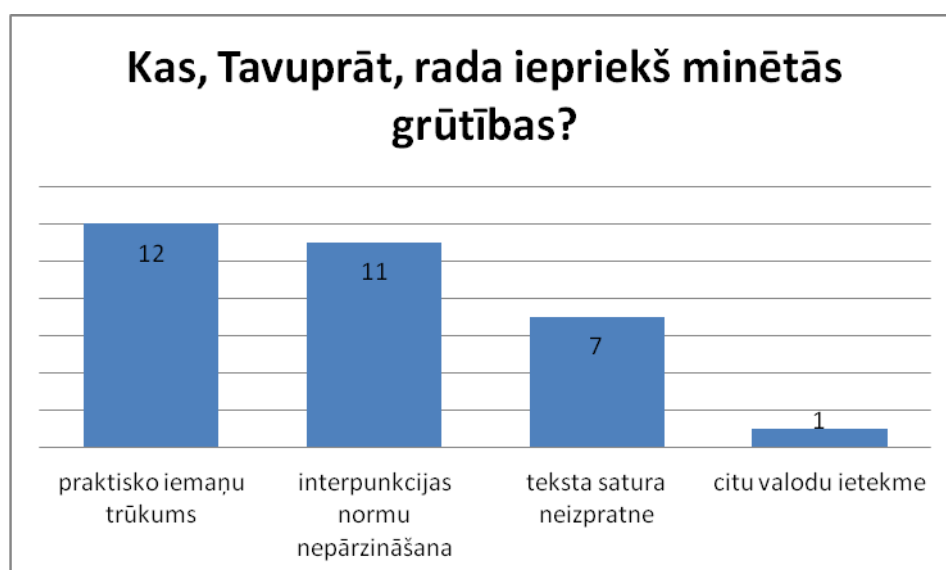
Astoņiem skolēniem grūtības rada pieturzīmes:

1. Starp sakārtotumā saistītiem teikuma komponentiem;
2. Saliktā sakārtotā teikumā, kurā teikuma komponentus saista vienojuma saiklis *un*.

Izmantojot rakstu valodā citrunu jeb tiešo runu, sešiem skolēniem rodas grūtību. Pieturzīmju lietojums starp atkārtotiem vārdiem un vārdu savienojumiem grūtības rada četriem skolēniem. Trīs skolēniem problēmas sagādā pieturzīmes:

1. Salīdzinājuma un pielīdzinājuma konstrukcijās;
2. Saīsinājumos.

Tikai vienam skolēnam rodas grūtības, lietojot pieturzīmes starp vienlīdzīgiem teikuma locekļiem.

(3.3. 3. attēls „Kas, tavuprāt, rada iepriekš minētās grūtības?”)

Anketas ceturtajā jautājumā darba autore vēlējās uzzināt, kas, pēc skolēnu domām, rada iepriekš minētās grūtības (3.3.3.attēls). Šis bija slēgta tipa jautājums, kurā skolēniem vajadzēja atzīmēt vienu vai vairākus no piedāvātajiem variantiem vai ierakstīt savu. Apkopojot skolēnu sniegtās atbildes, darba autore var secināt, ka, pēc skolēnu domām, visvairāk grūtību rada praktisko iemaņu trūkums (12 skolēni). Arī interpunkcijas normu nepārzināšana traucē tekstā ievietot pareizās pieturzīmes (11 skolēni). Teksta satura neizpratni kā grūtību interpunkcijas normu ievērošanā uztver septiņi skolēni. Viens skolēns uzskata, ka arī citu valodu ietekme apgrūtina interpunkcijas normu ievērošanu.

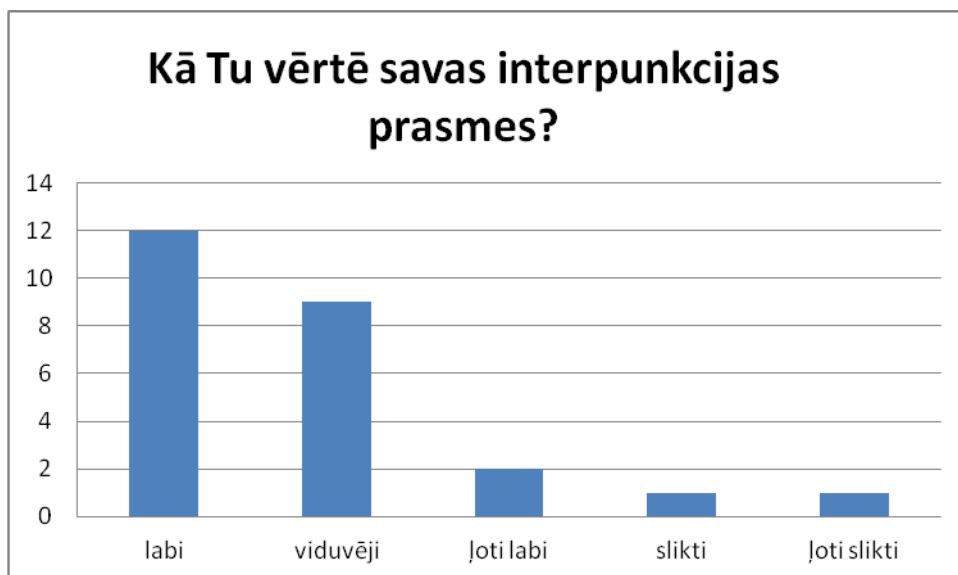

(3.3. 4. attēls „Kas, tavuprāt, būtu jādara, lai uzlabotu savas interpunkcijas prasmes”)

Anketas piektajā jautājumā diplomande lūdza skolēniem izteikt viedokli, kas, viņuprāt, būtu jādara, lai uzlabotu savas interpunkcijas prasmes (3.3.4.attēls). Tā kā šis bija atvērtā tipa jautājums, skolēnu atbildes bija dažādas. Divpadsmit skolēni uzskata, ka interpunkcijas prasmes var uzlabot:

1. Atkārtojot teoriju par interpunkcijas normām;
2. Veicot praktiskos uzdevumus.

Četri skolēni uzskata, ka interpunkcijas prasmes var uzlabot, lasot daiļliteratūru. Viņi skaidroja, ka daiļliteratūras tekstos ir ievērotas interpunkcijas normas un ar laiku lasītājs var uzlabot prasmes ievietot pieturzīmes arī savos tekstos. Skolēni savās anketās rakstīja to, ka pareizu pieturzīmju lietojumu var uzlabot arī rakstot savus tekstus un pēc tam veicot kļūdu analīzi.

(3.3.5.attēls „Kā Tu vērtē savas interpunkcijas prasmes?”)

Anketas pēdējā jautājumā darba autore vēlējas uzzināt, kā skolēni vērtē savas interpunkcijas prasmes (3.3.5.attēls). Divpadsmit skolēni savas prasmes vērtē kā labas. Skolēni savu atbildi pamatoja, ka ar katru gadu, atkārtojot interpunkcijas normas, zināšanas nostiprinās. Deviņi skolēni atzīmēja, ka viņu prasmes ir viduvējas. Viņi pamatoja savu atbildi rakstot, ka vēl arvien ir grūti atcerēties visas interpunkcijas normas, kā arī problēmas rodas, rakstot diktātus. Ja domrakstos skolēni var uzrakstīt tādus teikumus, kuros ir pārliecināti par pieturzīmju lietojumu, tad diktātos nākas rakstīt tādus teikumus, kuros ir grūtības ar interpunkcijas normu ievērošanu. Tikai divi skolēni savas interpunkcijas prasmes vērtē kā sliktas un ļoti sliktas. Šie skolēni zemo pašvērtējumu skaidro ar slinkumu un motivācijas trūkumu interpunkcijas normu atkārtošānā.

Tādējādi varam secināt, ka skolēnu prasme tekstā ievietot pieturzīmes lielākoties ir atkarīgas no pašu ieguldītā darba interpunkcijas normu apzināšanā un motivācijas tās apgūt. Lai sekmīgi pilnīgotu skolēnu interpunkcijas prasmes, skolotāja uzdevums ir mudināt skolēnus noskaidrot, kāds ir pieturzīmju lietošanas mērķis konkrētajā tekstā un gramatikā kopumā.

3.4. Diagnosticējošais darbs un tā rezultāti

Lai diplomdarba autorei rastos priekšstats par 11.klases skolēnu interpunkcijas prasmēm, tika izveidots diagnosticējošais darbs (2. pielikums), kas sastāvēja no diviem

uzdevumiem. Pirmajā uzdevumā skolēniem bija jāievieto tekstā nepieciešamās pieturzīmes, turpretī otrajā uzdevumā- jāpamato pieturzīmju lietojums noteiktos teikumos.

Diagnosticējošā darbā izmantotais teksts ir izmantots pēc R. Blaumaņa noveles „Purva bridējs”. Šajā ietvertās teikuma konstrukcijas tika izvēlētas mērķtiecīgi, jo skolēniem ir:

- jāprot atdalīt divdabja teiciens no pārējām teikuma daļām;
- jāievēro interpunkcijas gan vienkāršā, gan saliktā teikumā;
- jāprot atpazīt palīgteikums un jāatdala tas no pārējām teikuma daļām;
- jāprot ar pieturzīmēm atdalīt uzrunu un tiešo runu;
- jāprot tekstā atdalīt ar pieturzīmēm izsaukmes vārdi;
- tekstā jāatpazīst savrupinājumi un pareizi tie jāatdala ar pieturzīmēm;
- jāprot noteikt teikumu beigu pieturzīme.

3.4.1. tabula „Teikumu konstrukcijas diagnosticējošajā darbā”

1.	Salikta sakārtota teikuma daļas. Divdabja teiciens.
2.	Jaukta salikta teikuma daļas. Palīgteikums.
3.	Uzruna. Tiešā runa.
4.	Salikta sakārtota teikuma daļas. Vienlīdzīgi teikuma locekļi.
5.	Izsaukmes vārdi. Tiešā runa.
6.	Palīgteikums.
7.	Izsaukmes vārdi, uzruna, beigu pieturzīme, palīgteikums, tiešā runa.
8.	Vienlīdzīgi teikuma locekļi.
9.	Savrupinājums, vienlīdzīgi teikuma locekļi, palīgteikums.

Diagnosticējošais darbs sastāvēja no 9 teikumiem, kuros bija jāatpazīst un ar pieturzīmēm jāatdala dažādi interpunkcijas gadījumi.

Pēc diagnosticējošā darba var secināt, ka skolēnu interpunkcijas prasmju līmenis ir atšķirīgs. Visi skolēni šajā darbā pieļāva interpunkcijas kļūdu, kas nozīmē, ka interpunkcijas normu apgūšanai ir jāveltī laiks. Viens skolēns diagnosticējošajā darbā pieļāva vienu kļūdu (nosakot salikta sakārtota teikuma daļas). Diplomande uzskata, ka tā varētu būt neuzmanības kļūda, jo citā teikumā, nosakot salikta sakārtota teikuma daļas, kļūdu nebija. Septiņiem skolēniem diagnosticējošajā darbā bija divas kļūdas, kas, pēc diplomandes domām, ir augsts rezultāts.

Visbiežāk skolēni diagnosticējošajā darbā kļūdas pieļāva teikuma konstrukcijās ar:

- salikta sakārtota teikuma daļu atdalīšanu (11 skolēni), ;
- savrupinājumiem (10 skolēni);
- vienlīdzīgiem teikuma locekļiem devītajā teikumā (9 skolēni)
- beigu pieturzīmi (10 skolēni).

Otrajā uzdevumā skolēnu uzdevums bija pamatot pieturzīmju lietojumu. Tā kā pieturzīmes ievietoja paši skolēni, rezultāti šajā uzdevumā bija līdzvērtīgi kā pirmajā.

Lai sistematizētu diagnosticējošā darbā iegūtos rezultātus, diplomdarba autore ir izveidojusi tabulu. (3. pielikums) Pēc darba uzrakstīšanas klasē tika veikts kļūdu labojums. Diplomdarba autore uzskata, ka tā skolēni labāk izpratīs kļūdu cēloni un, iespējams, šādās kļūdas atkārtoti vairs nepieļaus.

Veidojot interpunkcijas prasmju pilnveidei veltīto stundu norisi, diplomdarba autore ņems vērā diagnosticējošajos darbos pieļautās skolēnu kļūdas, taču būtiskas būs arī skolēnu atbildes anketās par to, kas viņiem sagādā lielākas grūtības, ievērojot interpunkcijas normas.

INTERPUNKCIJAS PRASMJU PILNVEIDEI VELITĀTO STUNDU NORISE

2.stunda

Tēma: Interpunkcija

Klase: 11.

Stundas temats: *Pieturzīmes teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem un vispārinošo vārdu.*

Stundas mērķis: Aktualizēt pieturzīmju lietojumu atdalot vienlīdzīgus teikuma locekļus un vispārinošo vārdu.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēni aktualizēs vienlīdzīgu teikuma locekļu lomu teikumā.
2. Skolēni pilnīgos prasmi atpazīt un atdalīt teikumā vienlīdzīgus teikuma locekļus un vispārinošo vārdu.
3. Skolēni pilnīgos prasmi sadarboties pāros.

Mācību darba organizācijas formas: frontāls darbs, individuāls darbs, pāru darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: grafiskais informācijas organizēšanas paņemiens (pēc noteiktiem jautājumiem jāraksturo vienlīdzīgi teikuma locekļi), mācību dialogs, vingrinājumi (1.pielikums).

Vērtēšana: vārdiski ar uzslavām, komentāriem, pamudinājumiem, aicinājumiem, precizējumiem; pašvērtējums (pēc uzdevumu veikšanas skolēni novērtēs savas zināšanas).

Stundas norise:

Skolotāja ienāk saktotā un izvēdinātā klasē, sasveicinās ar skolēniem. Tad lūdz skolēnus apsēsties. Skolotāja nosauc šodienas stundas tematu- *Pieturzīmes teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem un vispārinošo vārdu* un lūdz skolēniem to ierakstīt savos pierakstos. Skolotāja mudina skolēnus būt uzmanīgiem šajā stundā. Lai gan šis temats var šķist vienkāršs, ir svarīgi atcerēties- *ja jūs pratīsiet pareizi lietot pieturzīmes vienkāršā teikumā, tad pratīsiet tās izvietot arī salikta teikuma daļā. No jauna būs jāapgūst tikai pieturzīmju lietojums starp salikta teikuma daļām* (Koluža 2004:24).

Stundas pirmajā daļā skolotāja mudina skolēnus sadalīties pāros (vēlams ar blakussēdētāju). Skolēnu uzdevums ir pārrunāt un pierakstos ierakstīt svarīgāko, ko viņi atceras par vienlīdzīgiem teikuma locekļiem. Lai pārrunas būtu sistemātiskākas, skolotāja nosauc jautājumus, uz kuriem pārrunu ceļā ir jāatbild:

1. *Ko paskaidro vienlīdzīgi teikuma locekļi?*
2. *Uz kādu jautājumu tie atbild?*
3. *Kā vienlīdzīgus teikuma locekļus atdala no citiem teikuma locekļiem?*
4. *Kāda interpunkcijas norma rakstītājam ir jāievēro, ja teikumā atkārtoti tiek lietoti saikļi **un, vai**?*

Pāru darba tiek noteikts laika limits 5 minūtes. Kamēr skolēni veic darbu, skolotāja vēro skolēnus.

Pēc noteiktā laika izsauktie skolēni atbild uz skolotājas nosauktajiem jautājumiem. Mācību dialoga ceļā tiek noskaidrots, ka *vienlīdzīgi teikuma locekļi paskaidro vienu un to pašu vārdu, atbild uz vienu un to pašu jautājumu. Vienlīdzīgus teikuma locekļus teikumos var atdalīt gan ar saikļiem, gan bez tiem. Ja teikumā atkārtoti tiek lietoti saikļi **un, vai**, komats liekams katra otrā vienlīdzīgā teikuma locekļa priekšā.*

Kad skolēni ir atkārtējuši par vienlīdzīgiem teikuma locekļiem, skolotāja nolasa teikumu: *Man patīk dažādi prozas žanri: romāni, stāsti un noveles.* Kas, jūsuprāt, ir *vispārinošais vārds* un kurš no vārdiem tas ir šajā teikumā? Prognozējams, ka skolēni apgalvos, ka vispārinošais vārds raksturo visus vienlīdzīgos teikuma locekļus. Skolotājas nosauktajā teikumā tas ir *prozas žanri*. Skolotāja lūdz skolēniem uzzīmēt šī teikuma grafisko attēlu:

V: v ₁ , v ₂

Skolotāja mudina skolēns atcerēties: **ja vienlīdzīgo teikuma locekļu virkni ievada *kā*, komats *kā* priekšā liekams. *Man patīk skuju koki, kā priedes, egles, paegļi.*** (Koluža, R. „Palīdzi, māsiņ!”)

Vārdi *tādi kā* veido nedalāmu grupu, un komats *kā* priekšā šādā savienojumā nav liekams. *Man patīk tādi skuju koki kā priedes, egles, paegļi.* (Koluža, R. „Palīdzi, māsiņ!”)

Skolēni uzmanīgi klausās un pēc skolotājas mudinājuma ieraksta šos likumus un piemērus pierakstos.

Skolotāja atgādina skolēniem, ka vispārinošo vārdu no vienlīdzīgiem teikuma locekļiem var atdalīt gan ar *kolu*, gan *domuzīmi*, gan *komatu*.

Pēc mācību dialoga skolotāja skolēniem izdala darba lapas (3. pielikums), kurā ir divi uzdevumi. Skolotāja lūdz skolēniem veikt šo darbu individuāli. Laika limits šim darbam ir 12 minūtes.

Pēc noteiktā laika skolēni veic paškontroli. Izsauktie skolēni nolasa 1.uzdevuma teikumus ar pieturzīmēm, paskaidro to lietojumu, kā arī nosauc vienlīdzīgos teikuma locekļus. Pārējie skolēni pārbauda, vai viņiem ir pareizi. Savus uzrakstītos novēlējumus 2.uzdevumā

nolasa visi skolēni. Pārējie klasesbiedri mēģina saklausīt vienlīdzīgus teikuma locekļus un vispārinošos vārdus.

Pēc uzdevumu pārrunāšanas skolotāja mudina skolēnus novērtēt savas zināšanas par *pieturzīmju lietojumu teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem un vispārinošo vārdu*, atbildi pamatojot.

Vērtēšanas kritēriji

Ļoti labi	Labi	Viduvēji	Slikti
-----------	------	----------	--------

Skolēni mutiski novērtē savas zināšanas par *pieturzīmju lietojumu teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem un vispārinošo vārdu*.

Skolotāja uzklasa skolēnu viedokli un mudina skolēnus uzdot jautājumus, ja kaut kas ir palicis neskaidrs.

Pēc zvana skolotāja pasakās skolēniem par labo darbu un novēl jauku dienu.

Secinājumi:

Kad skolotāja nosauca šīs stundas tematu, daļa skolēnu izrādīja attieksmi, kas liecināja par to, ka šis būs viegls temats. Stundas norises laikā skolēni secināja, ka šis temats iesākumā var šķist vieglāks, nekā citas interpunkcijas normas, tomēr tas ir ļoti svarīgs, lai apgūtu jau sarežģītākas interpunkcijas normas.

Jaunā skolotāja uzskata, ka veiksmīgi tika realizēts pāru darbs, jo tādējādi tika realizēta abpusējā mācīšanās. Skolēni viens otru papildināja un tā veicināja jauno (aizmirsto) zināšanu atjaunošanu.

Mērķtiecīgi tika organizēta citu skolēnu kļūdu labošana. Jaunā skolotāja piekrīt apgalvojumam, ka mācot citus arī pats labāk apgūst mācāmo tematu.

3. un 4. stunda

Tēma: Interpunkcija

Klase: 11.

Stundas temats: *Pieturzīmes teikumos ar savrupinājumiem. (dubultstunda)*

Stundas mērķis: Pilnīgot skolēnu zināšanas par savrupinājumu veidiem un interpunkcijas normām savrupinājumu atdalīšanai.

Prognozējama rezultāts:

1. Skolēni atkārtos savrupinājumu veidus.
2. Skolēni pilnīgos prasmi atdalīt savrupinājumus no pārējām teikuma daļām, izvēloties piemērotākās pieturzīmes.

Mācību darba organizācijas formas: frontāls darbs, individuāls darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: skolotājas lekcija, vingrinājumi (nepabeigtie teikumi, pieturzīmju likšana, teikumu veidošana pēc noteiktas shēmas).

Vērtēšana: vārdiski ar uzslavām, komentāriem, pamudinājumiem, aicinājumiem, precizējumiem.

Stundas norise:

Stundas sākumā skolotāja paziņo, ka šajās divās stundā viņi atkārtos par *savrupinājumiem*. Skolotāja mudina skolēnus pateikt, ko viņi atceras par savrupinājumiem. Prognozējams, ka skolēni atcerēsies, ka savrupinājumi teikuma locekļi, kas tuvāk paskaidro citu vārdu teikumā. Skolotāja katram skolēnam izdala darba lapu par savrupinājumiem. (4. pielikums) Skolotāja mudina skolēnus pārlasīt darba lapas saturu. Skolēnu uzdevums būs klausīties skolotājas stāstītajā un ierakstīt trūkstošos vārdus.

Skolotāja sāk savu mini lekciju par savrupinājumiem (5. pielikums). Skolotāja atgādina, ka īpaša uzmanība ir jāpievērš tām, kā savrupinājumi teikumos tiek atdalīti.

Kad skolotāja ir pastāstījusi par savrupinājumu veidiem, viņa mudina skolēnus īpaši pievērst uzmanību vienam no savrupinājuma veidiem- *divdabja teicienam*. Skolotāja atgādina skolēniem, ka divdabji iedalās *lokāmajos, daļēji lokāmajos* un *nelokāmajos divdabjos*. Lai skolēnu zināšanas par divdabjiem būtu sistemātiskākas, skolotāja ir izveidojusi PowerPoint prezentāciju par divdabjiem (6. pielikums). Skolotāja mudina skolēnus vērot prezentāciju un veikt piezīmes pierakstos.

Lai skolēni varētu pārbaudīt savas esošās un jauniegūtās zināšanas par savrupinājumiem, skolotāja katram skolēnam izdala darba lapu (7. pielikums). Darba lapa sastāv no diviem uzdevumiem. Pirmajā uzdevumā skolēniem ir jāsaliek pieturzīmes, jāpasvīturo savrupinājumi un jānosaka to veids. Otrajā uzdevumā skolēniem ir jāuzraksta teikumi pēc atbilstošas shēmas.

Skolēni sāk darbu. Skolotāja vēro skolēnus, ja nepieciešams, atbild uz neskaidrajiem jautājumiem.

Īsi pirms zvana skolotāja pasaka skolēniem, ka darba lapa ir jāpabeidz mājās. Skolotāja pasakās skolēniem par labo darbu un novēl jauku dienu

Secinājumi:

Jaunā skolotāja šajā stundā mērķtiecīgi izvēlējās veidot mini lekciju. Tā skolēni pilnīgoja klausīšanās kompetenci, veicot piezīmes pirmajā darba lapā. Teksts ar trūkstošajiem apgalvojumiem mudināja skolēnus klausīties un tādējādi pilnīgojot zināšanas par savrupinājumiem. Otrā darba lapa ļāva skolēniem pārbaudīt savas jauniegūtās zināšanas un izmantot tās, pildot uzdevumus.

5. stunda

Tēma: Interpunkcija

Klase: 11.

Stundas temats: *Iespraudumu atdalīšana teikumā.*

Stundas mērķis: Aktualizēt interpunkcijas normas iespraudumu atdalīšanai.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēni atcerēsies, kas ir iespraudumi.
2. Skolēni atkārtos, kuros gadījumos iespraudumi ir jāatdala/nav jāatdala ar pieturzīmēm.
3. Skolēni pilnīgos prasmi ietvert tekstā iespraudumus un pareizi tos atdalīt ar pieturzīmēm.

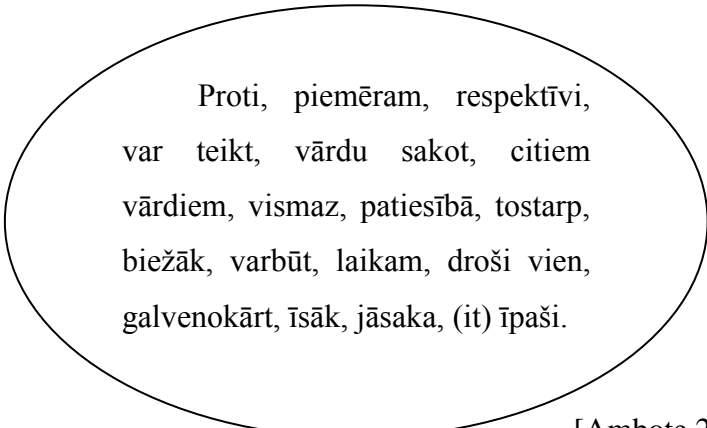
Mācību darba organizācijas formas: frontāls darbs, individuāls darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: grafiskais informācijas organizēšanas paņemiens, vingrinājumi (teikumu veidošana, izmantojot iespraudumus, shēmas).

Vērtēšana: vārdiski ar uzslavām, komentāriem, pamudinājumiem, aicinājumiem, precizējumiem.

Stundas norise:

Skolotāja ienāk sakoptā un izvēdinātā klasē, sasveicinās ar skolēniem. Tad lūdz skolēnus apsēsties. Stundas sākumā skolotāja apzināti nesaka skolēniem šodienas stundas tematu. Skolotāja uzraksta uz tāfeles dažus iespraudumus:

Proti, piemēram, respektīvi,
var teikt, vārdu sakot, citiem
vārdiem, vismaz, patiesībā, tostarp,
biežāk, varbūt, laikam, droši vien,
galvenokārt, īsāk, jāsaka, (it) īpaši.

[Ambote 2004]

Skolotāja jautā skolēniem, kas ir uz tāfeles uzrakstītie vārdi. Prognozējams, ka skolēni teiks, ka tie ir iespraudumi. Skolotāja paslavēs skolēnus par pareizo atbildi un mudinās skolēnus divus iespraudumus iesaistīt teikumos. Skolēni ieraksta teikumus pierakstos, daži no izsauktajiem skolēniem tos nolasa skaļi ar pieturzīmēm. Skolotāja un pārējie skolēni uzmanīgi klausās, labo, ja nepieciešams. Skolotāja vērš skolēnu uzmanību pieturzīmju lietojuma, atdalot iespraudumus. Skolotāja lūdz skolēnus sadalīt pierakstos lapu divās daļās. Ailīšu nosaukumi ir šādi: **iespraudumu ievadītājevārdi, kurus atdala ar komatu no paskaidrojošo vārdu grupas** un **iespraudumu ievadītājevārdi, kurus neatdala ar komatu no paskaidrojošo vārdu grupas** (9. pielikums). Skolotāja lūdz skolēniem šo tabulu pārzīmēt pierakstos. Skolēni veic šo uzdevumu.

Kad skolēni pierakstos ir pārzīmējuši tabulu, skolotāja vērš skolēnu uzmanību pieturzīmju veidiem, atdalot iespraudumus. Skolotāja saka, ka ir trīs veidu pieturzīmes, ar kurām mēs varam atdalīt iespraudumus- *komats, domuzīme, iekavas*. Skolotāja uz tāfeles uzzīmē četrus grafiskos attēlus un lūdz skolēniem pēc to parauga uzrakstīt teikumus.

1.
2.
3.
4.

Skolēni raksta teikumus (laika limits- 5-7 minūtes). Skolotāja vēro skolēnus, ja nepieciešams, konsultē tos. Pēc noteiktā laika skolēni nolasa savus teikumus. Pārējie skolēni uzmanīgi klausās, labo kļūdas, ja tas nepieciešams.

Īsi pirms zvana skolotāja nosauc mājas darbu- *uzrakstīt aprakstu (10 teikumi) par pavasara tuvošanos, ietverot tajā iespraudumus*. Skolotāja ir paredzējusi, ka nākamajā stundā skolēni apmainīsies aprakstiem un mājās sava klasesbiedra aprakstā meklēs iespraudumus.

Pēc zvana skolotāja pasakās skolēniem par labo darbu un novēl jauku dienu.

Secinājumi:

Šajā stundā jaunā skolotāja izmantoja grafisko informācijas organizēšanas paņēmieni, lai sistematizētu skolēnu zināšanas par iespraudumiem. Skolēni stundas laikā atzina, ka tas ir

ļoti prātīgi, jo reizēm latviešu valodas stundās pietrūkst konkrētības par to, kuros gadījumos iespraudumi ir jāatdala, kuros nav.

Arī šī mācību stunda tika organizēta tā, ka skolēni laboja citu skolēnu pieļautās kļūdas. Šoreiz šī kļūdu labošana radīja diskusijas un vēl pēc zvana skolēni savā starpā diskutēja par atsevišķiem iespraudumu lietošanas gadījumiem. Jaunajai skolotājai tas bija patīkami, jo tas nozīmē, ka skolēni bija ieinteresēti un jauniegūtās zināšanas noteikti skolēniem paliks atmiņā.

6.stunda

Tēma: Interpunkcija

Klase: 11.

Stundas temats: *Pieturzīmes partikulu atdalīšanai teikumos.*

Stundas mērķis: Aktualizēt partikulu nozīmi teikumu veidošanā, izvēloties atbilstošas pieturzīmes.

Prognozējamais rezultāts:

1. Skolēni attīstīs prasmi atšķirt partikulas no citiem palīgvārdiem.
2. Skolēni aktualizēs pieturzīmju veidus partikulu atdalīšanai teikumos.
3. Skolēni pilnīgos prasmi izvēlēties atbilstošas pieturzīmes partikulu atdalīšanai teikumos.

Mācību darba organizācijas formas: frontāls darbs, individuāls darbs.

Mācību metodes, metodiskie paņēmieni: skolotājas lekcija, vingrinājumi

Vērtēšana: vārdiski ar uzslavām, komentāriem, pamudinājumiem, aicinājumiem, precizējumiem.

Stundas norise:

Skolotāja ienāk sakoptā un izvēdinātā klasē, sasveicinās ar skolēniem. Tad lūdz skolēnus apsēsties. Skolotāja saka: *Gan latviešu valodā, gan citās valodās ir vārdi, kuri nav patstāvīgi, bet norāda uz vispārinātām attieksmēm starp priekšmetiem, parādībām, darbībām, procesiem, pazīmēm. Vai jums ir nojauta, kas tā ir par vārdšķiru grupu?*

1. Prognozējams, ka skolēni apgalvos, ka tie ir *palīgvārdi*.
2. Skolotāja lūdz skolēniem atcerēties, kā iedalās palīgvārdi.

Prognozējams, ka skolēni atcerēsies, ka palīgvārdu iedalījums ir: *prievārdi, partikulas un saikļi*.

Skolotāja turpina: *Šajā stundā mēs atkārtosim par partikulām. Lai jūs atcerētos, kas tās ir un, ar ko tās atšķiras no citām vārdšķirām, esmu sagatavojusi Power Point prezentāciju (10. pielikums). Lūdzu, ierakstiet pierakstu burtnīcās virsrakstu **Partikulas**.*

Skolotāja mudina skolēnus klausīties un veikt piezīmes pierakstos.

Skolotāja stāsta: *Partikulas ir nelokāmi palīgvārdi, kuras nav teikuma locekļi un, atšķirībā no saikļiem un prievārdiem, teikumā ari neko nesaista. Partikulas var pastiprināt, pavājināt, ierobežot vai izcelt kāda vārda nozīmi, tā mainot visa teikuma saturu (2.slīds).*

Skolotāja nosauc biežāk lietojamās partikulas (3.slīds) un lūdz skolēniem ierakstīt savās pierakstu burtnīcās tās, kuras viņi ir aizmirsuši vai nav zinājuši.

Tālāk skolotāja vērš skolēnu uzmanību partikulu nozīmēm (4.slīds-12.slīds). Skolotāja nosauc katru nozīmi, biežāk lietojamās partikulas un piemērus.

Piemēram: Apgalvojuma nozīme piemīt partikulām *jā, jā gan*. Piemēram: *Vai tev ir laiks? –Jā.*

Pēc skolotājas stāstījuma skolotāja mudina skolēnus uzdot jautājumus. Ja skolēniem radīsies jautājumi, skolotāja uz tiem atbildēs.

Pēc savas mini lekcijas skolotāja izdala skolēniem darba lapas (11. pielikums).

Skolēnu uzdevums ir uzrakstīt četras partikulu pazīmes un aizpildīt trešo tabulas ailīti. Skolēniem, ņemot vērā informāciju, kas ir dota par partikulu, ir jāizdomā un jāuzraksta teikums. Īpaša uzmanība šajā uzdevumā ir jāpievērš interpunkcijas normu ievērošanai.

Skolotāja uz tāfeles parāda piemēru ar partikula *vai*:

<i>Vai</i>	Atrodas	jautājuma	Zivis	Atdala	ar
	teikuma	beigās	ķersies, vai?	komatu.	
	iespējamo	un izsaka			
	versiju.				

[Blinkena 2009]

Skolēni strādā individuāli.

Īsi pirms zvana skolotāja lūdz skolēniem mājās:

1. Pabeigt tabulu.
2. Sagatavot vienu kontroljautājumu klasesbiedram par partikulām.

Pēc zvana skolotāja pasakās skolēniem par stundu un novēl jauku dienu.

Secinājumi:

Jaunā skolotāja secināja, ka partikulu lietošanas normas ir diezgan sarežģīts temats, tāpēc tam ir jāvērs lielāka uzmanība mācību procesā.

Skolēni atzina, ka jaunās skolotāja piedāvātā tabula noteikti palīdzēs turpmākajā mācību procesā un ļaus pilnīgok zināšanas par partikulām.

5. SKOLOTĀJA UN SKOLĒNU SADARBĪBAS REZULTĀTU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS

Savu pētījumu diplomdarba autore veica Jūrmalas X vidusskolas 11. klasē. Pētījuma mērķis bija noskaidrot, kādas ir vienas no 11.klases skolēnu esošās interpunkcijas prasmes un, kā tās būtu iespējams uzlabot. Interpunkcijas normu apzināšanai un prasmju pilnveidei tika veltītas 6 mācību stundas. Diplomande vēlas uzsvērt, ka arī pārējo latviešu valodas stundu laikā tika pilnīgotas skolēnu interpunkcijas prasmes, tikai pētījumā ietvaros tās tika pilnīgotas padziļināti.

Lai pedagoģiskās izmēģinājumdarbības laikā tiktu sekmīgi pilnīgotas skolēnu interpunkcijas prasmes, diplomdarba autore latviešu valodas stundām gatavojās rūpīgi un sistemātiski. Ņemot vērā skolēnu anketēšanas un diagnosticējošā darba rezultātus, diplomdarba autore, kā galvenos aplūkojamus tematus izvēlējās:

- pieturzīmes teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem un vispārinošo vārdu;
- pieturzīmes teikumos ar savrupinājumiem (dubultstunda);
- iespaidumu atdalīšana teikumā;
- pieturzīmes partikulu atdalīšanai teikumos.

Pārrunājot tematu par pieturzīmju lietojumu teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem un vispārinošo vārdu, diplomdarba autore mērķis bija iesaistīt skolēnus temata aktualizācijā. Viņa to panāca gan organizējot pāru darbu, kurā skolēniem pāros vajadzēja rast atbildes uz skolotājas uzdotajiem jautājumiem, gan rosinot skolēnus pildīt vingrinājumus, kas pilnīgotu skolēnu interpunkcijas prasmes. Pēc diplomdarba autore domām, stundas norisē svarīgs bija arī skolēnu pašvērtējums, kurā skolēni izteica viedokli par to, kā viņi vērtē savas prasmes pieturzīmju lietojumā ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem un vispārinošo vārdu. Pašvērtējuma veikšana ļauj pašiem skolēniem novērtēt, kas ir apgūts un pie kā vēl būtu jāpiestrādā.

Dubultstundā par pieturzīmju lietojumu teikumos ar savrupinājumiem diplomdarba autore īstenoja skolotājas lekciju, kuras laikā skolēnu uzdevums bija veikt piezīmes par dzirdēto. Lai skolēnu piezīmes būtu sistemātiskākas, diplomdarba autore bija sagatavojusi darba lapas, kurās skolēniem vajadzēja papildināt tekstu ar nepieciešamajiem valodas līdzekļiem. Lai uzsvērtu divdabja teiciena nozīmi teikuma konstrukciju veidošanā, skolotāja bija sagatavojusi prezentāciju par divdabju iedalījumu. Lai gan tēmu par divdabja teicienu

skolēni aplūko jau pamatskolā, skolēni atzina, ka šāds atkātojums ir ļoti vērtīgs, tas papildina esošās zināšanas un uzlabo arī interpunkcijas lietojumu tekstā.

Pēc prezentācijas skolotāja katram skolēnam izdalīja darba lapu ar diviem uzdevumiem Pirmajā uzdevumā skolēniem bija jāievieto tekstā iederīgās pieturzīmes, jāatrod savrupinājumi un jānosaka to veids. Otrajā uzdevumā skolēniem pēc dotās shēmas bija jāuzraksta teikumi. Teikumu veidošana pēc shēmas ir mērķtiecīgi izvēlēts uzdevums, jo tā skolēni apzina teikuma struktūru un uzlabo savas interpunkcijas prasmes.

Pārrunājot par iespraudumu atdalīšanu teikumā, diplomdarba autore galvenais mērķis bija mudināt skolēnus apzināt iespraudumu lietošanas normas. Tā iemesla dēļ darba autore organizēja grafisko informācijas organizēšanas paņēmieni, kurā skolēniem vajadzēja nodalīt tos iespraudumus, kurus atdala un neatdala ar pieturzīmēm. Pēc diplomdarba autore domām, šī metode sistematizē skolēnu domāšanu, kā arī ļaus labāk sagatavoties 12.klases eksāmeniem, pirms kura koncentrētā veidā ir jāatkārto lielākā daļa no gramatikā aplūkojamajām tēmām.

Tāpat kā stundā par savrupinājumiem, arī šajā stundā diplomande mudināja skolēnus veidot teikumus pēc noteiktām shēmām. Kā jau iepriekš tika minēts, teikumu veidošana pēc grafiskā attēla rada skolēniem izpratni par teikumu.

Stundā par pieturzīmju lietošanas normām partikulu atdalīšanai skolotāja bija sagatavojusi prezentāciju par biežāk lietojamām partikulām. Skolotāja mudināja skolēnus veikt piezīmes.

Tad skolotāja izdalīja skolēniem tabulu, kurā koncentrētā veidā bija ietverti partikulu lietošanas gadījumi, ņemot vērā tabulā ietvertu informāciju, skolēniem bija jāuzraksta teikumi, kuros atklāts partikulu lietojums.

Diplomdarba autore šo stundu ciklā ietvēra metodes un metodiskos paņēmienus, kas mērķtiecīgi ļāva īstenot pētījuma mērķi – pilnveidot skolēnu interpunkcijas prasmi.

Aprobācijas materiālam veltīto stundu cikla pēdējā stunda tika veltīta atkārtota diagnosticējošā darba veikšanai, lai noteiktu metodiskā materiāla efektivitāti.

Veicot noslēguma darba rezultātu analīzi, tika secināts, ka, salīdzinot ar diagnosticējošā darba rezultātiem, kas tika iegūti pirms materiāla aprobācijas, skolēnu interpunkcijas prasmes ir uzlabojušās. Atšķirībā no iepriekšējā diagnosticējošā darba, šajā darbā tika ietverti uzdevumi, kuros bija ne tikai jāievieto teikumos iederīgas pieturzīmes, bet arī jāattēlo vairāki teikumi grafiski. Līdz ar to, var spriest, ka noslēguma darbs atklāja daudzpusīgāku skolēnu izpratni par interpunkcijas normu ievērošanu, kas pierādījās skolēnu prasmē uztvert teikuma saturisko būtību, attēlojot teikumus grafiski.

SECINĀJUMI

1. Latviešu valodai kā dzimtajai valodai ir liela nozīme skolēna valodas kompetences veicināšanā. Tas nozīmē, ka skolotāja uzdevums ir sekmēt skolēnu runu- gan rakstiskajā, gan mutiskajā saziņā.
2. Interpunkcijas normu pārzināšana un ievērošana uzlabo valodas lietotāja saziņas iespējas rakstiskajā runā, jo pieturzīmju neesamība traucē uztvert rakstīto tekstu.
3. Gramatikā tiek izšķirti trīs principi, pēc kuriem tiek aktualizēts pieturzīmju lietojums- gramatiskais, jēdzieniskais un intonatīvais interpunkcijas princips.
4. Interpunkcijas metodikā tiek pētīts, kā uzlabot skolēnu interpunkcijas prasmes, izmantojot dažādas metodes un metodiskos paņēmienus.
5. Interpunkcijas prasmju uzlabošanā ir svarīgi pilnīgok skolēnu klausīšanās un rakstīšanas prasmes.
6. Klausoties mutiskajā tekstā, var dzirdēt teksta intonatīvo pusi, kas norāda pauzes, pieturzīmes, turpretī rakstītajā tekstā var redzēt, kā tiek atdalītas dažādas teikuma konstrukcijas.
7. Interpunkcijas kļūdu konstatēšanā nozīmīgi ir skolēnu kļūdu labojumi, kas mazina atkārtotu kļūdu pieļaušanu.
8. Lai gan pēc pedagoģiskās izmēģinājumdarbības skolēnu interpunkcijas prasmes ir uzlabojušās, tās ir nepieciešams nepārtraukti attīstīt un pilnveidot.
9. Skolēnu interpunkcijas prasmes uzlabosies, ja skolotāji pieturzīmju lietojumam pievērsīsies sistēmiski un regulāri.
10. Svarīgi ir interpunkcijas prasmes pilnīgok ne tikai dzimtās valodas ietvaros, bet arī svešvalodās. Tā kā interpunkcijas normas lielākajā daļā valodu sakrīt, tas palīdzēs šīs normas iegaumēt.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Blinkena, A. *Latviešu interpunkcija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009.
2. Cepītis, L.; Rozenbergs, J.; Valdmanis, J. *Latviešu valodas sintakse*. Rīga: Zvaigzne, 1989.
3. Freidenfelds, I. *Skolēnu rakstu valodas attīstības analīze*. Rīga: Zvaigzne, 1976.
4. Laiveniece, D. *Valodas mācības pusaudzim*. Rīga: Raka, 2003,.
5. Vītola, I. *Interpunkcijas stilistiskās funkcijas latviešu modernisma prozā*. Rīga: LU, 1997.
6. Баранов М.Т. Методика пунктуации // Общие вопросы преподавания русского языка. Москва, 2009.
7. Васильева, М. А. *Содержание обучения пунктуации в школе и новые стандарты общего образования*. Skatīts: 20.05.15. Pieejams: <http://school2100.com/.../14ec741b697b9479dac1d871831702>
8. Гаврилина, М. *Русский язык 8. класс. Книга для учителя*. Rīga: Mācību grāmata, 2006.
9. Гаврилина М. Языковой прагматизм современных школьников. *Этнодиалоги*, 2013. Nr. 35. Москва. с. 56-79
10. Kalnača, A. u.c. *Valodas pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga, 2007.
11. Китайгородская, М. В., Розанова, Н. Н. *Русский речевой портрет. Фонохрестоматия*. Москва, 1995.
12. Малявина, Т.П. *Основные этапы методики коррекции правописных умений и навыков старшеклассников*. Мордовский государственный педагогический институт. 2010. Skatīts 22.05.15. Pieejams: <http://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-etapy-metodiki-korreksii-pravopisnyh-umeniy-i-navykov-starsheklassnikov>
13. Матвеева, Г. Г. *Скрытые грамматические значения и идентификация социального лица («портрета») говорящего*. СПб, 1993.
14. Николаева, Т. М. *Социолингвистический портрет» и методы его описания // Русский язык и современность. Проблемы и перспективы развития русистики*. Москва., 1991.
15. Тарасенко, Т. П. *Языковая личность старшеклассника в аспекте ее речевых реализаций*. Краснодар, 2007.

Mācību grāmatas un metodiskā literatūra

1. Ambote, A. Latviešu valodas pareizrakstība. Tabulas. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
2. Koluža, R. Palīdzi, māsiņ! Pareizrakstības rokasgrāmata. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
3. Liepiņa, Ē. *Sarežģītākie pieturzīmju lietošanas gadījumi*. Skolotāja grāmata. Lielvārde: Lielvārds, 2001.
4. Paegle, Dz. Latviešu valoda 6.klasei. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996
5. Veckāgana, V. *Latviešu valoda 11.klasei*. Lielvārde: Lielvārds, 2012.
6. Veckāgana, V. *Latviešu valoda 11.klasei*. Skolotāja grāmata. Lielvārde: Lielvārds, 2012.

Izmantotie interneta resursi

7. Freimane, I. *Valodas kultūra teorētiskā skatījumā*. Skatīts 11.05.2015. Pieejams: <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=154&id=395>
8. Programma. Latviešu valoda. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (1.variants). Izglītības un saturs eksaminācijas centrs, 2008. Skatīts 28.01.2015. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/vidskolai/latval_1var_03_062008.pdf
9. Минобрнаука РФ [Электронный ресурс]. Skatīts 20.05.2015. Pieejams: <http://mon.gov.ro/dok/fgos/>
10. Изучение пунктуации в школе 2014. Skatīts 20.05.2015. Pieejams: <http://lektsii.net/1-29791.html>

PIELIKUMI

1. pielikums. Skolēnu anketa

Labdien!

Esmu Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Skolotāju izglītības nodaļas 4. kursa studente Annija Mauriņa. Sava diplomdarba „*11. klases skolēnu interpunkcijas prasmes pilnveide latviešu valodas stundās*” ietvaros vēlos Jums uzdot dažus jautājumus.

Jūsu sniegtā informācija tiks izmantota tikai un vienīgi diplomdarba izstrādei.

1. Lūdzu, turpini iesākto teikumu.

Interpunkcija ir _____

---

2. Kāpēc, Tavuprāt, rakstītājam ir svarīgi ievērot interpunkcijas normas?

Atbildi pamato.

---

3. Ar kādām grūtībām Tu saskaries, ievērojot interpunkcijas normas? Lūdzu, atzīmē ar „X” atbilstošāko variantu.

- Pieturzīmes teikuma beigās;
- pieturzīmes starp sakārtojumā saistītiem teikuma komponentiem;
- pieturzīmes saliktā sakārtotā teikumā, kurā teikuma komponentus saista vienojuma saiklis *un*;
- pieturzīmes starp pakārtojumā saistītiem teikuma komponentiem;
- pieturzīmes salīdzinājuma un pielīdzinājuma konstrukcijās;
- pieturzīmes starp vienlīdzīgiem teikuma locekļiem;
- pieturzīmes teikumos ar vispārinošo vārdu pie vienlīdzīgiem teikuma locekļiem;
- pieturzīmes starp atkārtotiem vārdiem un vārdu savienojumiem;
- pieturzīmes teikumos ar iespraudumiem;

- pieturzīmes paskaidrojošo iespraudumu atdalīšanai;
- pieturzīmes teikumos ar savrupinājumu;
- pieturzīmes teikumos ar citrunu;
- pieturzīmes teikumos ar uzrunu;
- pieturzīmes partikulu atdalīšanai;
- pieturzīmes teikumos ar izsauksmes vārdiem un onomatopoēzi;
- pieturzīmes saīsinājumos;
- cits variants (*nosaukt*).

4. Kas, Tavuprāt, rada iepriekš minētās grūtības? Lūdzu, atzīmē ar „X” atbilstošāko variantu.

- Interpunkcijas normu nepārzināšana;
- praktisko iemaņu trūkums;
- teksta satura neizpratne;
- Cits variants (*nosaukt*).

5. Kas, Tavuprāt, būtu jādara, lai uzlabotu savas interpunkcijas prasmes? Atbilde pamato!

---

6. Kā Tu vērtē savas interpunkcijas prasmes? Atbilde pamato.

- Ļoti labi;
- labi;
- viduvēji;
- slikti;
- ļoti slikti.

Paldies par atsaucību!

2. pielikums. Skolēnu diagnosticējošais darbs

Skolēnu diagnosticējošais darbs

Izlasi teikumus!

1. Kristīne aizgāja un vešeriene palika rokas klēpī salikuse ar rūpju pilnu seju sēdam.
2. Tā mātes un meitas dzīve pamazām bija noskaidrojusies un vešerieni drūmā pagātne sākuse tīties arvienu biezākā miglā kad Edgara persona šo miglas autu piepeši bija pacēluse un mātes sirdi no jauna pildījuse ar karstām rūpēm.
3. Edgar viņš pēc brīža sacīja man barons tev kaut ko lika teikt.
4. Dziļa dusmu krunka parādījās uz Edgara bālās pieres un viņa mazā smailā deguna nāsis sāka drebēt.
5. Prasi lūdzu prasi sulainis runāja.
6. Tad tu dzirdēsi ka cits neviens tavu prieku nav apskaudīs kā vecais pūķis.
7. Ūjā! Jaunkundze cik smalki jūs visu novērojiet! Jūs pat ziniet kādas kuram ausis! Akmentiņš zobojās.
8. Netāļu no krāsns sēdēja skuķis ar īsiem brūniem matiem un brūnganiem rožainiem vaigiem.
9. Edgars viņai pretim ačgārni ar krēsla atzveltni sev priekšā vienu roku uz krēsla atzveltnes otru pie skuķa auss kurā sudraba auskars spīdēja.

(Pēc Rūdolfa Blaumaņa noveles „Purva bridējs”.)

1. Liec trūkstošās pieturzīmes!

2. Paskaidro pieturzīmju lietojumu 1., 7., 9. teikumā!

1. _____
_____
_____
2. _____
_____
_____
3. _____
_____
_____

3. pielikums. Skolēnu diagnosticējošo darbu rezultāti

	1. teik.		2. teik.		3. teik.		4. teik.		5. teik.		6. teik.		7. teik.		8. teik.		9. teik.			
	SST daļas	DT	JST daļas	PT	Uzruna	Tiešā runa	SST daļas	VTL	Izsauksmes vārdi	TR	PT	Izsauksmes vārdi	Uzruna	Beigu pieturzīmes	PT	TR	VTL	Savrupinājums	VTL	PT
L.A.						x				x	x			x	x	x	x			
R.A.																		x	x	
D.B.	x		x	x								x						x		
J.Č.						x									x	x				
A.Č.										x	x	x					x	x		
L.E.																		x	x	
K.F.						x			x							x				
S.H.	x	x	x	x		x														x
D.K.						x									x					
A.L.						x	x			x					x	x				
D.L.			x					x							x					
E.L.																x			x	
G.M.	x					x	x								x	x				
T.M.						x									x					
M.G.M.										x	x					x			x	x
A.N.																				
V.A.Ņ.		x																		x
O.P.							x													
A.P.			x					x												
E.P.									x	x					x					
K.P.							x				x					x	x		x	x
V.P.			x			x														
J.R.										x									x	x
K.S.	x					x										x				x
L.S.							x			x										
A.Š.	x		x			x	x			x					x	x			x	x

4. pielikums. Skolēnu darba lapa par vienlīdzīgiem teikuma locekļiem

1. uzdevums

1) *Liec pieturzīmes.*

2) *Atrodi tekstā vienlīdzīgus teikuma locekļus, pasvītrotos.*

1. Procesi attīstība cēloņsakarības iemesli avoti pamatojumi visa vēsture cilvēkā summējas no pieskārieniem.
2. Ne strīdā sarunā meditācijā pēkšņu domu konfrontācijā top Kurta Fridrihsona patiesība.
3. Tā nu no agra rīta līdz vēlam vakara notika sacensības sporta spēles peldēšanās garīgas spēles zīmēšanas konkursi virves vilkšana kā arī visdažādākās rotaļas ko mākslinieks bija izdomājis.

(Pēc Gundegas Repšes grāmatas „Pieskārieni”.)

2.uzdevums

12.klases skolēniem tuvojas izlaidums. Uzraksti īsu (3-4 teikumi) novēlējumu viņiem, pabeidzot skolu. Novēlējumā ietver vienlīdzīgus teikuma locekļus un vispārinošos vārdus.

---

5. pielikums. Skolēnu darba lapa par savrupinājumiem

Klausies skolotājas stāstītājā.

Ieraksti trūkstošos vārdus.

Savrupinājumi

Savrupināt nozīmē atdalīt- runā ar _____, rakstos ar _____.

Savrupināt var _____,

_____, _____,
_____, _____.

Savrupināta apzīmētāja (pielikuma, apstākļa) grupa- vārdu grupa, kurā ietilpst savrupinātais teikuma loceklis un _____.

Apzīmētājus savrupina tikai aiz apzīmējamā vārda novietotus

_____, _____,
_____.

Parasti savrupinātus apzīmētājus vai apzīmētāja grupas atdala ar _____. Savrupinājumu, kurš atrodas teikuma beigās un kuru sevišķi grib uzsvērt, atdala ar _____.

Savrupināts pielikums ir _____ vai lietvārda nozīmē lietots vārds un stāv aiz _____ vai _____, kuru paskaidro. Savrupinātu pielikumu vai savrupināta pielikuma grupu parasti atdala ar _____. Plašāku savrupināta pielikuma grupu teikuma vidū vai teikuma beigās novietotu savrupinājumu parasti atdala ar _____.

Apstākļus savrupina ar vienu vai vairākiem vārdiem izteiktus _____, _____, retāk _____ apstākļus un to grupas, ja tie atrodas _____ tāda paša nosaukuma apstākļa un to precizē. Nesavrupina _____ un _____ . Savrupinātus apstākļus un to grupas atdala ar _____, retāk _____.

Divdabja teiciena pamatā ir divdabis- darbības vārda forma ar darbības vārda un _____ vai _____ vārda dabu. Divdabja teicienu veido divdabis un _____ . Divdabja teicienā neietilpst _____, _____ . Divdabja teicienu neveido _____ un _____ . Divdabja teicienu parasti atdala ar _____ . Ja divus divdabja teicienus saista saiklis *un* (tie ir vienlīdzīgi), tos vienu no otra _____.

6. pielikums. Skolotājas darba lapa par savrupinājumiem Savrupinājumi

Savrupināt nozīmē atdalīt- runā ar **pauzēm**, rakstos ar **pieturzīmēm** .

Savrupināt var **apzīmētājus un apzīmētāja grupu, pielikumu un pielikuma grupu, apstākli un apstākļa grupu, retāk citus teikuma locekļus, divdabja teicienu.**

Savrupināta apzīmētāja (pielikuma, apstākļa) grupa- vārdu grupa, kurā ietilpst savrupinātais teikuma loceklis un **vēl kādi vārdi, kas to paskaidro.**

Apzīmētājus savrupina tikai aiz apzīmējamā vārda novietotus

- **divus vai vairākus saskaņotus apzīmētājus:**

Ieraudzīju debesis- gaišas un saulainas.

- **vairākus apzīmētājus, ja vismaz viens no tiem ir saskaņots ar apzīmējamo vārdu:**

Uzpūta vējš- griezīgs, ar smagu trūdu dvašu.

- **apzīmētāja grupu, kuru veido viens saskaņotais apzīmētājs kopā ar vienu vai vairākiem tam pakārtotiem palīglocekļiem:**

Mājas ceļa galā mūs sagaidīja ozols- pilns ar zīlēm.

Parasti savrupinātus apzīmētājus vai apzīmētāja grupas atdala ar **komatu** . Savrupinājumu, kurš atrodas teikuma beigās un kuru sevišķi grib uzsvērt, atdala ar **domuzīmi** .

Savrupināts pielikums ir **lietvārds** vai lietvārda nozīmē lietots vārds un stāv aiz **lietvārda** vai **vietniekvārda** , kuru paskaidro.

Vāverīte, kuplastīte,

Otras māšas nežēloja.

(Tautasdziesma)

Savrupinātu pielikumu vai savrupināta pielikuma grupu parasti atdala ar **komatu** . Plašāku savrupināta pielikuma grupu teikuma vidū vai teikuma beigās novietotu savrupinājumu parasti atdala ar **domuzīmi**.

Apstākļus savrupina ar vienu vai vairākiem vārdiem izteiktus **vietas** , **laika** retāk **veida** apstākļus un to grupas, ja tie atrodas **aiz** tāda paša nosaukuma apstākļa un to precizē.

Es esmu te-lejā.

Nesavrupina **dažāda nosaukuma apstākļus:**

Rīgā 1992.gada 5.oktobrī.

un **pulksteņa laika apzīmējumu aiz datuma:**

12.aprīlī pulksten 18.

Savrupinātus apstākļus un to grupas atdala ar **komatiem** , retāk **domuzīmēm**.

Divdabja teiciena pamatā ir divdabis- darbības vārda forma ar darbības vārda un apstākļa vai īpašības vārda dabu. Divdabja teicienu veido divdabis un **vārds vai vārdi, kas to paskaidro**. Divdabja teicienā neietilpst:

- **teikuma virslocekļi:**

Arnis, izlasījis grāmatu, nolika to plauktā.

- **saistītālvārdi:**

Meitene piekļāvēja un, pavērusi durvis, ielūkojās istabā.

Divdabja teicienu neveido:

- **divdabis viens pats:**

Viņa atskatīdamās nedroši gāja prom.

- **divdabis kopā ar palīgvārdu:**

Meitene it kā saprazdama palocīja galvu.

Divdabja teicienu parasti atdala ar **komatu** . Ja divus divdabja teicienus saista saiklis *un* (tie ir vienlīdzīgi), tos vienu no otra **ar komatu neatdala**.

(Koluža 2004: 30.-36.)

7. pielikums. Skolotājas prezentācija par divdabjiem

<p style="text-align: center;">Lokāmie darāmās kārtas tagadnes divdabji —ošs; -oša</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Nosauc priekšmeta vai dzīvas būtnes stāvokli, kādā tas atrodas kādu laiku.</i> <p style="text-align: center;">Ziedošs krūms- krūms, kas pašlaik zied.</p> <p>Kūpošs ugunskurs- ugunskurs, kas pašlaik kūp</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veido no <u>darbības vārda tagadnes celma</u>, pievienojot divdabim raksturīgo izskaņu. • Teikumā šie divdabji visbiežāk ir apzīmētāji. <i>Ziedošais krūms izdaiļoja visu dārzu.</i> <p>Kāds krūms? - ziedošais</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Šiem divdabjiem piemīt darbības vārda un īpašības vārda daba. • Tiem, tāpat kā īpašības vārdiem, ir: <ol style="list-style-type: none"> 1) dzimte – sieviešu un vīriešu; <i>zied-oša ābele – sieviešu dzimte</i> <i>zied-ošs krūms – vīriešu dzimte</i> 2) skaitlis – vienskaitlis un daudzskaitlis; <i>zied-oša ābele – vienskaitlis</i> <i>zied-oši dārzi – daudzskaitlis</i> 3) locījumi ar noteiktajām un nenoteiktajām galotnēm. <i>zied-ošs krūms – nenoteiktā galotne, vienskaitļa nominatīvs</i> <i>zied-ošais krūms – noteiktā galotne, vienskaitļa nominatīvs</i>
<p style="text-align: center;">Lokāmie darāmās kārtas pagātnes divdabji - is; -ies; -usi; -usies</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Nosauc kādu sasniegtu stāvokli vai pabeigtu darbību.</i> <p style="text-align: center;">Uztaisījusi vakariņas- vakariņas, kas jau ir uztaisītas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veido no <u>darbības vārda pagātnes celma</u>, pievienojot divdabim raksturīgo izskaņu –usi, usies vai galotni –is, -ies. • Teikumā šie divdabji var būt gan apzīmētāji, gan izteicēji, gan veidot divdabja teicienu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Šiem divdabjiem piemīt darbības vārda un īpašības vārda daba. • Izteicējs, kas izteikts ar lokāmo darāmās kārtas divdabi, atbild uz jautājumiem: <i>ko esmu darījis/darījusi?</i> <i>ko biju darījis/darījusi?</i> <i>ko būšu darījis/darījusi?</i> <i>ko viņš nebija darījis?</i>
<p style="text-align: center;">Lokāmie ciešamās kārtas tagadnes divdabji -ams; -ama; -āms; -āma</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Izsaka iespējamību par priekšmeta lietojumu vai darbības norises vietu.</i> <p>Zināma melodija- melodija, kuru iespējams esam jau dzirdējuši.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veido no <u>darbības vārda tagadnes celma</u>, pievienojot divdabim raksturīgo izskaņu -ams, -ama, -āms, -āma. 	<ul style="list-style-type: none"> • Teikumā šie divdabji ir apzīmētāji un izteicēji. Zināmā politika uzruna Jaunajā gadā radīja lielu interesi. <i>Kāda politika? Zināmā.</i> • Politīķis ir zināms kopš savas uzrunas Jaunajā gadā. <i>Kāds ir politiķis? Ir zināms</i> • Lokāmos ciešamās kārtas tagadnes divdabjus neveido no atgriczeniskajiem darbības vārdiem. • Šiem divdabjiem piemīt darbības vārda un īpašības vārda daba.
<p style="text-align: center;">Lokāmie ciešamās kārtas pagātnes divdabji -ts; -ta</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Izsaka jau notikušu darbību.</i> <p style="text-align: center;">Izpildīts mājas darbs.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veido no <u>darbības vārda nenoteiksmes celma</u>, pievienojot divdabim raksturīgo izskaņu –ts, -ta. • Teikumā šie divdabji ir apzīmētāji un izteicēji. <p>Redzētā filma lika vilties. <i>Kāda filma? Redzētā.</i></p> <p>Visas kinoteātrī piedāvātās filmas ir jau redzētas. <i>Kādas ir filmas? Ir redzētas.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Šiem divdabjiem piemīt darbības vārda un īpašības vārda daba.

<p style="text-align: center;">Daļēji lokāmie divdabji -dams; -dama; -damies; -damās</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Norāda blakus kustību, kas pavada galveno darbību.</i> <p>Skriedama gar jūru, jutos lieliski.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veido, <u>darbības vārda nenoteiksmes galotnes vietā liekot divdabim raksturīgo izskaņu</u> –dams, -dama, -damies, -damies. • Daļēji lokāmajam divdabim piemīt darbības vārda un apstākļa vārda daba. ○ Vīriešu un sieviešu dzimte. ○ Vienskaitļa un daudzskaitļa nominatīvs – divdabīs ir tikai daļēji lokāms. 	<p style="text-align: center;">Nelokāmie divdabji -am; -amies; -ām; -āmies</p> <p style="text-align: center;">-ot; -oties</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Nosauc pavaddarbību, kas notiek reizē ar pamatdarbību. (Pamatdarbību nosauc darbības vārds, kas teikumā ir izteicējs.)</i> <p>Meitene zīmējot atcerējās par skolotājas ieteikumiem, kas padarītu viņas darbu vēl iespaidīgāku.</p> <p style="text-align: center;"><u>(abas darbības notiek reizē)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Veido no darbības vārda tagadnes celma. • Nelokāmajiem divdabjiem ar -ot, -oties piemīt darbības vārda un apstākļa vārda daba. • Nelokāmie divdabji ar -ot, -oties teikumā parasti ir apstākļi. <p style="text-align: center;">āmies</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Nosauc darbību, kas notiek vienlaicīgi ar izteicēja darbību.</i> <p>Es redzēju māsu krāsojam grāmatu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veido no darbības vārda tagadnes celma. • Nelokāmajiem divdabjiem ar -am, -ām, -amies, -āmies piemīt darbības vārda un apstākļa vārda daba. • Nelokāmie divdabji ar -am, -ām, -amies, -āmies teikumā parasti ir apstākļi. • Ar -ām, -āmies veido divdabjus no darbības vārdiem, kam nenoteiksmē ir izskaņas -īt, -īties, -ināt, -ināties. <i>Klausīt, klausīties, vizināt, vizināties.</i>
--	--

[Paegle 1996: 109., 110.-113., 115.-116., 121.-125., 128.-130., 160., 119. - 175.]

8. pielikums. Skolēnu darba lapa par savrupinājumiem

Savrupinājumi

1. uzdevums

Liec pieturzīmes!

Pasvītro savrupinājumus un nosaki to veidu!

Rīgā Lāčplēša ielas 29.namā turpat blakus vecajam Dailes teātrim atrodas neliels divistabu dzīvoklītis kurā lielu mūža daļu pavadīja Emīlija Bērziņa teātra māksliniece.

Pēc viņas nāves (1970.gada 19.janvārī) šajā dzīvoklī vēl ilgi saglabājās mākslinieces klātbūtne. Tā vēdīja pretim katram ciemiņam no domīgi smaidošā Emīlijas Bērziņas fotoportreta kas bija nostatīts uz flīģeļa tumšās virsmas blakus vāzei ar allaž svaigiem ziediem no Hildas Vīkas lielās eļļas gleznas kas rāda aktrisi svētku drānās sagatavojušos tikties ar skatītājiem no grāmatām un daudzajām sīkajām piemiņas lietiņām kas rindojās gar divām sienām novietotajos grāmatu plauktos tādā pašā kārtībā kāda kādreiz bijusi aktrises dzīves laikā. Un katrs stūrītis šķita piesūcies ar dārgām atmiņām kuras nepiekāpīgi turpināja glabāt Marija Bērziņa mākslinieces māsa.

Šajā dzīvoklītī mazā nelielā nebija sakrāta mantība kam būtu liela praktiska cena. Taču te bija neapšaubāmi dārgumi labas grāmatas latviešu krievu vācu un franču valodā dažādi teātra dokumenti afišas programmas dekorāciju skices mēģinājumu pieraksti. Viņa visu savu mūžu vāca garīgas vērtības liekot atziņu pie atziņas kā mozaikā. Apbruņojusies ar atziņu dzīves pretrunu atrisinājuma formulu viņa staigāja teātrī un ārpus tā gluži kā tēpusies visizsmalcinātākajā aizsargtērpā kas pavisam nemanot ļauj justies droši jebkurā situācijā. Gadījās ka šīs atziņas mākslinieces plašajā rokrakstā fiksētas uz mazām baltām zīmītēm nogula uz grāmatplaukta malām un nogādātas līdz dārga kolēģa galdiņam teātrī tās iepriecināja saņēmēju.

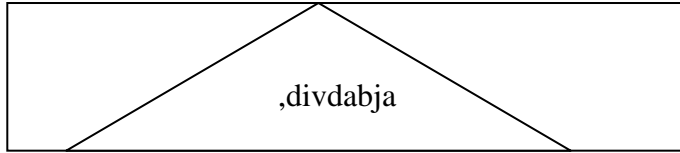
(Pēc Līvijas Akurāteres grāmatas „*Neparastā aktrise*”.)

2. uzdevums

Uzraksti teikumus pēc noteiktas shēmas.

1. - savrupināts apzīmētājs
2. , savrupināts pielikums,
3. , savrupināts apstāklis,

4.

9. pielikums. Iespraudumu tabula

<i>Iespraudumu ievadītājpārdi, kurus <u>atdala</u> ar komatu no paskaidrojošo vārdu grupas.</i>	<i>Iespraudumu ievadītājpārdi, kurus <u>neatdala</u> ar komatu no paskaidrojošo vārdu grupas.</i>
<p> piemēram proti tas ir respektīvi īsāk konkrētāk precīzāk var teikt var sacīt vārdu sakot jāsaka citiem vārdiem </p>	<p> laikam droši vien varbūt galvenokārt (it) īpaši (it) sevišķi parasti patiesībā tā sauktais tai skaitā tostarp vairāk vismaz arī pat biežāk retāk </p>

10. tabula. Skolotājas prezentācija par partikulām

<p style="text-align: center;">Pazīmes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nelokāmi palīgvārdi. • Partikulas var pastiprināt, pavājināt, ierobežot vai izcelt kāda vārda nozīmi, tā <i>mainot visa teikuma saturu.</i> • Nav teikuma locekļi. • Neko nesaista (to veic prievārdi un saikļi). 	<p style="text-align: center;">Biežāk lietotajās partikulas</p> <p>Arī, diez, diezin, diemžēl, gan, ik, it, itin, jau, jā, jel, kā, kaut, lai, laikam, ne, nez, nezin, nē, nu, pat, taču, tā tad, tik, tikai, vai, varbūt, vēl, vien, vienīgi, vis u.c.</p>
<p style="text-align: center;">Partikulu nozīmes Apgalvojuma partikulas</p> <ul style="list-style-type: none"> • jā, jā gan. <p>Piemērs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vai tev ir laiks? – <u>Jā</u>. • Vai tu atceries pagājušos Jāņus? – <u>Jā gan</u>. 	<p style="text-align: center;">Nolieguma partikulas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nē, ne, nebūt. <p>Piemērs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avīzi lasīji? – <u>Nē</u>. • Viņš nevarēja pateikt <u>ne</u> vārda. • Viņš <u>nebūt</u> nejutās vainīgs.
<p style="text-align: center;">Pastiprinājuma partikulas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar, arī, diemžēl, gan, ir, jau, jel, jo, pat, tad, taču, tak, tik, tikai, vien, vienīgi, vis, nu gan, jau nu gan. <p>Piemērs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Es tev piezvanīšu rīt <u>pat</u>. • Kas <u>tik</u> nav pārdzīvots! 	<p style="text-align: center;">Ierobežojuma partikulas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikai, vien, vienīgi. <p>Piemērs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nespried par cilvēku pēc šī viena gadījuma <u>vien</u>. • Viņš spēja domāt <u>vienīgi</u> par savu meiteni.
<p style="text-align: center;">Vispārīguma partikula</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ik <p>Piemērs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šai kokā <u>ik</u> pavasari apmetas strazdu pāris. 	<p style="text-align: center;">Apšaubāmības partikulas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diezin, droši vien, nezin, varbūt. <p>Piemērs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bērni <u>droši vien</u> jau guļ. • <u>Varbūt</u> nemaz nav vērts sākt.

<p style="text-align: center;">Jautājuma partikula</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px auto; width: fit-content;"> <p style="text-align: center;">• Vai</p> </div> <p>Piemērs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Vai</u> tu rīt būsi šeit? 	<p style="text-align: center;">Vēlējuma partikulas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaut, kaut jel, lai. <p>Piemērs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Kaut</u> rīt būtu labs laiks! • <u>Lai</u> vienmēr būtu saule!
<p style="text-align: center;">Salīdzinājuma partikulas</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px auto; width: fit-content;"> <p style="text-align: center;">• Kā, nekā, it kā</p> </div> <ul style="list-style-type: none"> • (Salīdzinājuma saikļi.) <p>Piemērs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Braucot no Rīgas, Saulkrasti ir tuvāk <u>nekā</u> Salacgrīva. • Tas bija <u>it kā</u> brīnums. 	

11. pielikums. Pieturzīmes partikulu atdalīšanai (skolēnu lapa)

Partikulas

1. Nosauc četras partikulu pazīmes!

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

2. Aizpildi doto tabulu!

1. Partikulas	2. Lietojums	3. Piemērs	4. Pieturzīme
<i>Ak, arī, ar, gan, ik, ir, it, jau, jele, jo, kaut, lai, pat, taču, tad, tik, tikai, vis, vien, vienīgi.</i>	Attiecas uz kādu atsevišķu teikuma vārdu.		Ar pieturzīmēm neatdala.
<i>Nudie (n)</i>	Iesprausta vārda nozīme, ko lieto kā apstiprinājuma partikulu ar nozīmi <i>tiešām</i> .		Atdala ar komatu.
<i>Viena lga</i>	Modālā vārda funkcijā ar nozīmi <i>tomēr, tik un tā</i> . Ja vienalga ievada palīgteikumu, tas liekams komatos.		Ar pieturzīmēm neatdala. Atdala ar komatiem.
<i>Jā, nē</i>	Apstiprinājuma /nolieguma partikulas. 1. Partikulas izsaka iepriekš izteiktas domas apstiprinājumu vai noliegumu patstāvīgā teikumā. 2. Partikulas izsaka jautājumu, gaidot apstiprinājumu. 3. Ja aiz jā/nē izteikta vēl kāda motivācija. Ja partikulas jā/nē neizsaka atbildi uz jautājumu, bet pozitīvu piebildi. 4. Izteiktās domas pastiprinātāja (pauze starp partikulu un sekojošo izteikumu ir		1. Atdala ar punktu vai izsaukuma zīmi; 2. Atdala ar jautājuma zīmi. 3. Atdala ar komatu. 4. Atdala ar domuzīmi. 5. Atdala ar daudzpunkti. 6. Ar pieturzīmēm neatdala. 7. Partikulu liek pēdiņās. 8. Ar

	<p>lielāka).</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Emocionāls raksturs, ar kuru veido patstāvīgu teikumu. 6. Priekšmetiski nosauc apgalvojumu vai noliegumu; iekļaujas noteikta teikuma locekļa funkcijā. 7. Partikulu atdala no pārējiem teikuma vārdiem. 8. Ja partikulu <i>jā</i> lieto ar nozīmi <i>ir</i>; partikulu <i>nē</i> aizstāj partikula <i>ne</i> ar nozīmi <i>nav</i>. 9. Ja vēlas apgalvojumu izcelt. 		<p>pieturzīmēm neatdala.</p> <ol style="list-style-type: none"> 9. Atdala ar domuzīmi.
<i>Vai</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ievada jautājuma teikumu. 2. Atrodas jautājuma beigās un izsaka iespējamo versiju. 3. Teikuma beigās lietotā partikula pastiprina jautājuma modalitāti, ko izsaka jau teikuma sākumā lietotā otrā partikula <i>vai</i>. 4. Uzsvērta un atrodas starp jautājuma teikuma vārdiem. 5. Uzsvērta partikula, kas izsaka runātāja šaubas. 6. Nenoteiktās partikulas nozīme. 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Ar pieturzīmēm neatdala. 2. Atdala ar komatu. 3. Atdala ar komatu vai domuzīmi. 4. No abām pusēm atdala ar komatiem. 5. Atdala ar komatiem. 6. Neatdala ar pieturzīmēm.

12. pielikums. Pieturzīmes partikulu atdalīšanai (skolotājas lapa)

Partikulas

1. Nosauc četras partikulu pazīmes!

1. Nelokāmi palīgvārdi.
2. Partikulas var pastiprināt, pavājināt, ierobežot vai izcelt kāda vārda nozīmi, tā mainot visa teikuma saturu.
3. Nav teikuma locekļi.
4. Neko nesaista (to veic prievārdi un saikļi).

2. Aizpildi doto tabulu!

1. Partikulas	2. Lietojums	3. Piemērs	4. Pieturzīme
<i>Ak, arī, ar, gan, ik, ir, it, jau, jele, jo, kaut, lai, pat, taču, tad, tik, tikai, vis, vien, vienīgi.</i>	Attiecas uz kādu atsevišķu teikuma vārdu.	<i>Nu viņš manis pēc var braukt kaut rītu!</i>	Ar pieturzīmēm neatdala.
<i>Nudi e(n)</i>	Iesprausta vārda nozīme, ko lieto kā apstiprinājuma partikulu ar nozīmi <i>tiešām</i> .	<i>Neviens to nespēj, ko es, nudien!</i>	Atdala ar komatu.
<i>Vien alga</i>	Modālā vārda funkcijā ar nozīmi <i>tomēr, tik un tā</i> . Ja vienalga ievada palīgteikumu, tas liekams komatos.	<i>Meli vienalga atklājas.</i> <i>Ilgstošā karā, vienalga, kāds tam būtu iznākums, cietīs visi.</i>	Ar pieturzīmēm neatdala. Atdala ar komatiem.
<i>Jā, nē</i>	Apstiprinājuma /nolieguma partikulas. 1. Partikulas izsaka iepriekš izteiktas domas apstiprinājumu vai noliegumu patstāvīgā teikumā. 2. Partikulas izsaka jautājumu, gaidot apstiprinājumu. 3. Ja aiz jā/nē izteikta vēl kāda motivācija. Ja partikulas jā/nē	1. <i>Vai tu brauksi šodien uz Rīgu? Jā.</i> <i>Nē, es to nedarīšu!</i> 2. <i>Es varu tev ticēt? Jā?</i> 3. <i>Priekšlikums radīja atsaucību-jā, šāds darbs atkal jāvada.. Nē, tas tiešām ir jauki!</i> 4. <i>„Aiznest? Nolikt?” Kristīne jautāja. „Nē-</i>	1. Atdala ar punktu vai izsaukuma zīmi; 2. Atdala ar jautājuma zīmi. 3. Atdala ar komatu. 4. Atdala ar domuzīmi. 5. Atdala ar daudzpunkti. 6. Ar pieturzīmēm neatdala.

	<p>neizsaka atbildi uz jautājumu, bet pozitīvu piebildi.</p> <ol style="list-style-type: none"> Izteiktās domas pastiprinātāja (pauze starp partikulu un sekojošo izteikumu ir lielāka). Emocionāls raksturs, ar kuru veido patstāvīgu teikumu. Priekšmetiski nosauc apgalvojumu vai noliegumu; iekļaujas noteikta teikuma locekļa funkcijā. Partikulu atdala no pārējiem teikuma vārdiem. Ja partikulu <i>jā</i> lieto ar nozīmi <i>ir</i>; partikulu <i>nē</i> aizstāj partikula <i>ne</i> ar nozīmi <i>nav</i>. Ja vēlas apgalvojumu izcelt. 	<p><i>dzert!” Viskreļis atbildēja..</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>Jā...</i> <i>Es atbildēju jā_ vai _nē_ un atkal esmu kluss.</i> <i>Pateiksi „jā” un viss būs darīts.</i> <i>Vai tev tas patīk? – Man _ne.</i> <i>„No šī krasta viņa [sala] esot ap divi verstis”- „Taisnā līnijā- jā.”</i> 	<ol style="list-style-type: none"> Partikulu liek pēdiņās. Ar pieturzīmēm neatdala. Atdala ar domuzīmi.
<i>Vai</i>	<ol style="list-style-type: none"> Ievada jautājuma teikumu. Atrodas jautājuma beigās un izsaka iespējamo versiju. Teikuma beigās lietotā partikula pastiprina jautājuma modalitāti, ko izsaka jau teikuma sākumā lietotā otrā partikula <i>vai</i>. Uzsvērtā un atrodas starp jautājuma teikuma vārdiem. Uzsvērtā partikula, kas 	<ol style="list-style-type: none"> <i>Vai tev patīk?</i> <i>Zivis ķersies, vai?</i> <i>Vai zēns, lai staigā ar pliku galvu, vai?</i> <i>Vai tad tu jau būtu lielos parādos, vai, nonācis?</i> <i>Lai izdod tādu likumu, vai, kas skaidri pateiktu, ka te nav okeāns.</i> <i>Todien biju gatavs lēkt_ vai _akā.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> Ar pieturzīmēm neatdala. Atdala ar komatu. Atdala ar komatu vai domuzīmi. No abām pusēm atdala ar komatiem. Atdala ar komatiem. Neatdala ar pieturzīmēm.

	izsaka runātāja šaubas. 6. Nenoteiktās partikulas nozīme.		
--	--	--	--

[Blinkena 2009:338.-343.]

13. pielikums. Atkārtotais diagnosticējošais darbs

Noslēguma pārbaudes darbs skolēnu interpunkcijas prasmju noteikšanai.

1.uzdevums. Ievieto teikumos iederīgas pieturzīmes.

1.Straumēnu saimnieks jau iepriekš bija vienojies ar uzpircējiem par cenām un agrā rītā seši vezumi devās ceļā uz Jelgavu pāri mierīgajai Lielupei kas aizvijās pa lauku laukiem miglā ietinusies.

2.Šodien saimnieks agri uzmodināja gājējus jo bija jāpārdden mājā pēdējais malkas vedums no trīsdesmit veršku tālajiem Vecmuižas mežiem.

3.Straumēnu saimnieks sāka klausīties.

4.Lai gan ziema turējās ilgi Straumēnu kūtī jau sen bij pavasaris.

5.Ikkatru rītu saimniece še ienākdama atrada kādu brūnu vai raibu telēnu blakus vārgajai mātei un valgu skaidru skatienu raugāmieš apkārt.

6.Kad saimniece ieradās govs pūlējās piecelties skatīdamās te uz viņu te uz telēnu it kā gribēdama pievērst uzmanību jaunajai dzīvībai.

7.Bet saimniecei tas nemaz nebija vajadzīgs un uzmanīgām rokām viņa piecēla to kājās un pielika viņa purnu pie govs pupiem un tas sāka zīst.

8.Tas nezināja bet nojauda kur burbuļo dzīvības siltie avoti.

9.Šīs pirmās pavasara dienas gaišums atstarojās arī sejās un sievietēm drāniņas vairs nebija uzmauktas pār acīm uz kūti vai klētī ejot bet bija atvilktas pakausī un vējš svabadi plivināja matus.

10.Malkas vedēji kas parasti atgriezās vakarā pārbrauca tikai vēlā naktī un ar gluži nomocītiem zirgiem.

(Pēc E. Virzas „Straumēni”)

2.uzdevums. Pirmā uzdevuma 1., 5., 6. teikumu attēlo grafiski.

3.uzdevums. Pamato pieturzīmju lietojumu grafiski attēlotajos teikumos.